

MEVLÂNÂ ARAŞTIRMALARI

4

Editör

Prof. Dr. Adnan Karaismailođlu

AKÇAĞ

MEVLÂNÂ ARAŞTIRMALARI 4

Editör: Prof. Dr. Adnan Karaismailođlu

Mevlânâ Araştırmaları Derneđi Bilim Kurulu

Dr. Nazif Öztürk

Prof. Dr. Hicabi Kırlangıç

Prof. Dr. Derya Örs

Prof. Dr. Adnan Karaismailođlu

Redaktör

Yrd. Doç. Dr. Sait Okumuş

Akçağ Yayınları: 1034

Türk Halk Edebiyatı: 65

1. Basım: Ankara 2012

ISBN: 978-605-5413-41-5

Sertifika No.: 11382

Kapak: Emin BEBEK

Sayfa Düzeni: Emel YALÇIN

©Bu kitabın bütün hakları Akçağ A.Ş.'ye aittir.

Baskı ve Mücellit:

Erek Matbaası

Büyük Sanayi 1. Cad. Çim Sk. No. 17/1 İskitler-Ankara

Tel: (312) 342 31 01

Kapak Baskı:

Poyraz Ofset

İvedik Osb 2. Mtb. Sitesi 578 (1534) Sk. No.: 9 Ankara

Tel: (312) 384 19 42

Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.

Tuna Cad. No. 8/1 Kızılay-Ankara

Tel: (312) 432 17 98 - 433 86 51 Faks: (312) 432 28 52

E-posta: akcag@akcag.com.tr

www.akcag.com.tr

**ÇOCUĞA GÖRELİK AÇISINDAN
"MESNEVİ'DEN SEÇME HİKÂYELER"
BAŞLIKLİ KİTAPLARA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ**

İbrahim Gültekin*

Giriş

Kendisine düşünme yetisi verilerek sorumluluk sahibi kılınan, akıyla diğer canlılardan ayrı ve üstün tutulan insan, her şeyden önce mukaddes bir varlıktır. Onun ana rahminde başlayan yolculuğu kendine özgü birçok zorluklarla dolu olduğu gibi aynı zamanda olgunlaşma sürecine tanıklık eder.

İnsanın tek başına hayatını devam ettirme yeteneğine sahip olduğu, söylenebilir bir gerçekliktir. Ancak o, mutluluğu ve huzuru teklikte değil çoklukta, daha doğrusu bir topluma ait olmakta bulur. Bu durum aynı zamanda ontolojik bir sorumluluktur.

İnsanın birey olması ile bir gruba ait olması iç içelik gösterir. Bu ikisini birbirinden ayrı düşünmek çatışma ve anarşi ortamına zemin hazırlar ve toplumsal anlamda insan için bu, kaotik bir sürecin başlangıcını ifade eder. İnsanın bir gruba ait olması öncelikle aile kavramıyla açıklanır. Aile, büyük grubun ana çekirdeğidir. Ortak değerleri paylaşan büyük gruba ise millet denir. Milletler, yerküre üzerinde kurdukları devletler ile hayatîyetlerini sürdürürler. Bu anlamda devleti, çok bilinen bir benzetme ile bütün organları uyum içinde çalışan bir insan vücudu olarak düşünebiliriz. Millet ise bu vücutta organlar arasındaki uyumu, birlikte çalışmayı ve canlılığı sağlayan damarlarda dolaşan kan gibidir. Nasıl ki vücuda ait organlar, diğer organlarla kurduğu bağ ile bir anlam taşır, insanın da birey olarak anlamı millet içinde değer kazanır. O; anlamını hem kendisi olmakta bulur, hem de diğer insanlarla arasındaki doğal ve zorunlu ilişkisine borçludur. Bu doğal ve zorunlu ilişkiyi sağlayan ise ortak kültürel değerlerdir. O hâlde insanı insan yapan ve ona anlam kazandıran, içinde yaşadığı toplumun değerleri, kültürüdür.

* Yrd. Doç. Dr., Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Devletin vatandaşlarına karşı en önemli vazifelerinden birisi hiç şüphesiz onun iyi bir eğitim sürecinden geçmesini sağlamaktır. Eğitim ise akademik eğitim, sosyal eğitim ve değer eğitimi olmak üzere çok yönlü ve kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Eğitimin amacı sadece bireyi akademik olarak yetiştirmek olmayıp aynı zamanda bireyin beden ve ruhen gelişimine katkı sağlamak ve onu her yönden sağlıklı bir kişi olarak hayata hazırlamaktır.

Devletin bireyleri akademik anlamda yetiştirme zorunluluğu yanında, millet olma bilincini oluşturmak için onları ortak değerlerde buluşturma sorumluluğu da vardır. Ortak değerler, millet olma bilincinin esası, ana gövdesi ve köküdür. Bu bilince sahip bireyler, ortak değerlerden aldıkları ruh ile bir topluluğa ait olma ve ona hizmet etme şevk ve arzusu ile yetişerek aidiyet ruhunu kazanırlar. Bu anlamda bir milleti millet yapan ortak değerlere sahip olmak, sağlam ve güçlü bir devlet olmanın da anahtarıdır.

Milletlerin ortak değerleri nelerdir? Genel geçer ifade ile bu ortak değerleri dil, din, gelenek ve görenekler; toplumlarına önderlik yapmış siyasi liderler, bilim insanları ve kanaat önderleri; tarihî süreçte oluşmuş sanatsal birikim vb. unsurlar olarak sayabiliriz. Bu ortak değerlerin bütünü ise medeniyet şemsiyesi etrafında toplanır.

Dil unsuru, şüphesiz bu ortak değerlerin temelini teşkil eder. Dil, içinde barındırdığı ortak kavramlar sayesinde geçmiş bu güne, bu günü geleceğe bağlayan bir kültür köprüsüdür. Bu üç zaman dilimi arasında bağ kuran dil, ne kadar sağlam olursa millet olma bilinci de o denli güçlü olur.

Dile canlılık veren nedensizlik ilkesine bağlı olarak gerçekleşen göstergeler dizgesi değildir; o göstergelere anlam kazandıran toplumsal ve tarihî birikimdir. Dilin ortak değer olmasında sanatsal birikimin çok büyük bir payı olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Dilin sanatsal birikimi; destanlar, efsaneler, masallar, şiirler, ninniler, maniler, ağıtlar, türküler, bilmeceler vb. sözlü ve yazılı edebî ürünlerdir. Bu birikimin temelinde ortak kültür; aynı tecrübeyi yaşamış insan topluluklarının ortak sevinçleri ve mutlulukları, acıları, heyecanları, yenilgileri ve zaferleri, adanmışlıkları vardır. İşte bu birikimi dünden bu güne taşıyan göstergeler dizgesinin adı dildir. Bu itibarla dil ki ana dilin doğru öğretimi fevkalade önem taşır.

Ana dili öğretimi, şüphesiz sadece dil bilgisi kurallarının öğretilmesi demek değildir. Ana dilin öğretilmesi, okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerileri yanında yukarıda saydığımız kültür birikimi ile çocukları ortak değerlerle buluşturmaktır.

Dil ve dile ait birikimlerin yanında ortak değerlerin ikinci temeli siyasi tarihe, bilim tarihine, edebiyat tarihine, sanat ve kültür tarihine adını yazdır-

miş ve herkes tarafından değer olduğu kabul edilen tarihi şahsiyetlerdir. Toplumları felaketlerden kurtaran lider kahramanlar, çok önemli buluşlar ile insanlığın önünü açmış bilim insanları ve topluma manevi önderlik yapmış hikmet ve ilim sahibi kanaat önderleri millet için ortak değerlerdir. Bizim milletimiz için Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli ve bütün dünyaca hoşgörü ve evrensel barışın simgesi hâline gelmiş olan Mevlana, sayabileceğimiz ortak değerlerden sadece birkaç tanesidir.

Milletin en temel ortak değeri ise çocuklardır. Çocukların iyi yetiştirilmesi, onların yukarıda sözü edilen değerlerle yoğrularak hayata hazırlanması sadece okulların değil yetişmiş her bir bireyin görevidir. Ama en önemlisi devlet bu görevi okullar aracılığıyla yerine getirir. Devletin bu konuda attığı adımların doğru ve yerinde olması geleceğin de sağlam şekillenmesi anlamına gelir. Bu itibardır ki Millî Eğitim Bakanlığı çocukları ortak değerlerde buluşturma adına birçok proje hayata geçirmiş ve bunları yürütme çabası içinde olmuştur. Bu projelerden bir tanesi de 100 Temel Eser Projesidir.

2004/60 sayılı Ortaöğretim Öğrencileri İçin 100 Temel Eser Genelgesinde Millî Eğitim Bakanlığının amaçlarından birisinin de “Öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak; bu yolla onları düşünen, düşündüğünü doğru ve açık bir şekilde ifade eden, algılama gücü yüksek, yorum yapan, analitik düşünen, sentez yapan, tartışan, doğruların; tek noktadan değil, çeşitli bakış açılarıyla bakmak suretiyle ortaya çıkacağını kavramış, güzellik duygusu ve estetik anlayışı gelişmiş, kültürlü, millî ve manevî değerlere sahip yüksek karakterli bireyler yetiştirmek” olduğu ifade edilir (MEB, 2004/60). Aynı Genelge’nin devamında, dilimizin gelişmesi ve korunması için öğrencilerden başlayarak toplumun tüm kesimlerinde ömür boyu okuma alışkanlığının kazandırılmasının büyük önem taşıdığı; öğrenci ve gençlerin önüne, yaşlarına ve mizaçlarına uygun kitapların getirilmesi ve bu eserlerin Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri rehberliğinde okunmalarının sağlandığı takdirde, yakın gelecekte okuma alışkanlığı ve okuma zevki kazanmış, kültür birikimi zengin bir toplum hâline gelebileceğimiz belirtilmekte ve bu amaca dönük olarak, eğitim kurumlarımızdaki öğrencilerin okumaları için çeşitli sivil toplum kuruluşları, kültür ve bilim adamları ve gazetecilerin katkıları ile Bakanlıkça, Türk ve dünya edebiyatından "100 Eser" belirlendiği ifade edilmektedir. “Aynı eserleri okumuş, o eserlerdeki dil varlığı ile duygu ve düşünce zenginliğini fark etmiş, hatta özümsemiş bireylerden oluşan toplum, hiç şüphesiz daha hoşgörülü, daha paylaşımcı, kültür seviyesi yüksek, bağımsız ve demokratik düşünce kabiliyeti kazanmış bireylerden oluşacaktır. 100 Eserin, öğretmenler rehberliğinde okunup incelenmesi, öğrencilerde, sadece yaratılıştan gelen kabiliyetlerin gün yüzüne çıkmasına yardımcı olmayacak, bu metinler sayesinde öğrenciler, Türkçenin güzel, doğru ve etkili

kullanılması becerisini kazanacaklar ve kelime hazinelerini de önemli ölçüde zenginleştireceklerdir (MEB, 2004/60).

2005/70 sayılı İlköğretim Okullarında Okutulacak 100 Temel Eser Genelgesi’nde “Kitap okumanın insan şahsiyetini zenginleştirdiği, iyi seçilmiş bir kitabın, insan için yeni bir ufuk olduğu, dünyaya bakış tarzının kitaplarla şekillendiği belirtildikten sonra ilköğretimler İçin 100 Temel Eserin oluşturulma gerekçesi dile getirilir: “Kültür okuma yolu ile özellikle klasik hâle gelmiş eserleri tekrar tekrar okuma yoluyla, kazanılır. Bu nedenle Bakanlığımızca her türdeki okulda, öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanması amacıyla, çocukluk ve ilk gençlik dönemi edebiyatı üzerine uzman kişilerin yaptığı araştırmalar sonucu belirlenmiş eser isimleri esas alınarak 5, 6, 7 ve 8. sınıflar için bir liste oluşturulmuştur.”, “Listede yer alan eserlerle ortaöğretim için hazırlanan eser listenin tamamlanması ve ilköğretimden orta öğretime bütün öğrencilerin Türk ve dünya edebiyatının klasikleşmiş önemli eserleri ile doğrudan karşılaşması amaçlanmıştır. Bu eserlerin belli bir program ve metot çerçevesinde okunup işlenmesi öğrencilere dil bilinci, Türkçe ve kültür açısından önemli kazanımlar sağlayacaktır. Bu eserler, öğrencileri dilimizin, edebiyatımızın klasik hâle gelmiş örnekleriyle tanıştıracak, onlardaki dil ve muhteva zenginliğini kavramalarını sağlayacak, böylece günümüzde gelenek noktayı görmelerini temin edecek, onlarda edebiyat ve kültür tarihi fikrini oluşturacaktır. Dil ve millet varlığı arasındaki bağı da anlamalarını sağlayacak, sosyal ve kültürel değişimleri görmelerine yardımcı olacaktır.” (MEB, 2005/70)

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, 100 Temel Eser projesi kapsamında Mevlana’nın Mesnevî’sinden Seçmeler adı ile yayıma hazırlanan kitaplarda yer verilen hikâyelerin; dil, anlatım ve içerik olarak “çocuğa görelık” yönünden tetkik edilmesi ve değerlendirilmesidir. Ayrıca çocuklar için hazırlanan hikâye, masal vb. kitaplarda dil ve anlatımla birlikte pedagojik ilkelere özen gösterilmesinin gerekliliğini ve önemini dikkatlere sunmaktır.

Çalışma, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 19.8.2004 tarih, 2004/60 sayılı Orta Öğretim Öğrencileri İçin 100 Temel Eser Genelgesi ile 4.8.2005 tarih, 2005/70 sayılı İlköğretim Okullarında Okutulacak 100 Temel Eser Genelgesi ile İlköğretim ve Liseler İçin 100 Temel Eser arasında ye almış Mesnevî’den Seçme Hikâyeler, bu hikâyelerin ilgili yaş dönemlerine ait çocuklar ve gençler için uygunluğu ve 100 Temel Eser adı altında farklı yayınevlerince “Mesnevî’den Seçme Hikâyeler” adı ile ya da buna benzer ad ile hazırlanan kitapların içerik, dil ve anlatım yönünden çocuklar için yerindeliği konuları tartışma zeminini oluşturacaktır.

Bulgular ve yorumlar bölümünün başlangıç kısmında, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatının genel nitelikleri gibi hususlar dikkatlere sunulacak, Mesnevî’de yer alan hikâyeler bu kapsam dâhilinde ele alınacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yönteminin tarama modeli esas alınarak gerçekleştirilmiştir (Karasar, 2005). Araştırma verilerinin toplanmasında belge tarama modeli kullanılmıştır. Var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya belgesel tarama denir. Belge tarama belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar (Karasar, 2005: 183).

Çalışmada, 100 Temel Eser logosuyla Mevlana’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler kapsamında hazırlanmış kitaplar esas alınmıştır. Bu kitaplardan üç kitap serisi içinde yer alan hikâyeler İleti, dil ve anlatım yönünden incelenerek elde edilen veriler ışığında yorum ve çıkarımlar yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini ilköğretim ve orta öğretim öğrencileri için 100 Temel Eser ile ilgili yayımlanan Genelgelerden sonra yayın sektörü tarafından hazırlanmış “Mevlana’nın Mesnevî’sinden Seçmeler” başlıklı kitaplar oluşturmaktadır. Örneklem olarak da sözü edilen kitaplardan üç kitap serisi (toplamda 30 kitap) seçilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Çocukların bilişsel ve duyuşsal becerileri kazanmalarında ve onların ruhsal gelişiminin gerçekleştirilmesinde edebî eserlerin yeri ve önemi bilinmektedir. Ancak bu edebî eserler, çocuğa görelilik ilkesi ile paralellik arz etmelidir. Çocuklar için yazılmış edebî eserlerin, çocuğun ilgi ve beğenisine göre hazırlanması; dil, anlatım ve içerik yönünden, onun yaş dönemleri dikkate alınarak oluşturulması, çocukların dilsel, ruhsal ve bilişsel gelişimlerine katkı sağlayacak olumlu düşünmeyi ve hayal zenginliğini sağlaması, çocuğun kişiliğinin oluşmasında anlamlı bir etkisi olacak nitelikte eserler olması beklenir.

Bu bakımdan özellikle masallar, fabller, kısa öyküler, romanlar; çocuğun yaş seviyesine göre biyografi, gezi yazısı, anı vb. düşünce yazıları çocuğun gelişim sürecine katkı sağlayacak edebiyat türleridir.

Bütün bu durumlar öncelikle bizi “Çocuk kime denir?” “Çocuk edebiyatı kavramı ne anlama gelmektedir?” sorularına götürmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde çocuk, “Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” şeklinde tanımlanır. “Çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek.” (Yalçın, Aytaş, 2008: 13). Yukarıdaki tanımlar çocuğu biyolojik yönden ifade eder. Ancak çocuk dediğimiz varlık her şeyden önce bir insandır ve çocuk ya da çocukluk dönemi insan denilen varlığın sadece bir dönemini teşkil eder. Yalçın ve Aytaş, bir kısım araştırmacıların çocukluk dönemini çocukluk ve erken gençlik çağları olmak üzere iki döneme ayırdıklarını belirttikten sonra, çocukluk dönemi için üç bölüm olarak bebeklik, çocukluk ve ilk gençlik çağları ifadelerini kullanırlar. (2008: 13)

Çocuk edebiyatı kavramı özellikle son dönemlerde tartışma konusu olmuş ve bu kavramın anlam dünyasını nelerin oluşturacağı ya da oluşturması gerektiği çocuk psikolojisi ve özellikle çocuklar için yazan ve düşünen kişiler tarafından dikkatlere sunulmuştur. Bu çabanın oluşmasında şüphesiz çocuk kavramı ve çocukluk döneminin önemi üzerine yapılan araştırmalar ve çalışmaların etkisi büyüktür.

Konunun bu yönlerine çok fazla girmeden aşağıda çocuk edebiyatı kavramı hakkında yapılan açıklama ve tanımlara yer verilmiştir.

“Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır.” (Yalçın, Aytaş, 2008: 17)

Sever’e (2010: 17) göre “Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.”

Oğuzkan (1981: 42) ise çocuk edebiyatını “1. Usta yazarlarca, özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan yapıtlardan oluşan yazın. 2. Çocukların yararlanabileceği her türlü yayını kapsayan bir yazın alanı” şeklinde tanımlar.

“Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı ka-

zandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.” (Şirin, 2007: 16)

Gökşen’e (1966: 5) göre “çocuk edebiyatında asıl olan çocuğa abur cubur; değersiz, çirkin birtakım yazıları vermek değil tam tersine, sanat duygusu ve zevk üstünlüğü uyandıracak değerlerde eserlerle karşılaşmasını sağlamaktır.”

Bu tanımlardan hareketle çocuk edebiyatı için şunları söyleyebiliriz:

Çocuk edebiyatı belirli bir yaş dönemini içine alır. Bununla birlikte çocuk edebiyatı metinleri dil, anlatım ve biçim yönünden her yaşta okurun ilgisini çekebilme özelliğine sahip olmalıdır.

Çocuk edebiyatı metinleri, çocukların dil gelişimi ve anlam düzeylerine uygun olmalıdır. Ayrıca çocuk edebiyatı metinleri sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel öğelerle zenginleştirilmelidir.

Dili iyi kullanamayan, cümleleri ve paragrafları oluştururken acemice ve savrukça hareket eden bir yazar elinden çıkmış edebî ürün, şüphesiz çocuğun ana dili gelişimini olumsuz etkileyecektir. Bu bakımdan yukarıdaki özelliklere sahip olması beklenen çocuk edebiyatı metinlerinin, çocukların yaş seviyelerine göre dil gelişimini bilen, dili iyi kullanabilen, üslup sahibi usta yazarlarca yazılması gereklidir.

Çocuk edebiyatının işlevi ne olmalıdır? Sever’e (2010: 19) göre çocuk edebiyatının en temel işlevi çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. “Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukları nitelikli metinlere yönlendirmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir. Başka bir söyleyişle, çocuklar adına üretilen nitelikli yayınlar çocuk-edebiyat-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili birer uyaran olmalıdır.”

Kabul edilen bir gerçektir ki çocukların hayal dünyaları ve yaratıcılıkları yetişkinlerden çok daha zengindir. Bu zenginliği, buyurgan ifadelerin yer aldığı dikte metinlerle köreltmek birey olarak çocuğa yapılabilecek en büyük kötülüklerden olsa gerektir. Bu tür metinlerin dil gelişimine de katkısı olmadığını rahatlıkla söylemek mümkündür. “Çocuğun her gün çevresinde gördüğü yaşantıları, sıradan ve bilinen sözlerle yineleyen bir kitap, çocuk için önemsenen bir iletişim aracı olmaktan gittikçe uzaklaşır. Çocuklarla soganlaşmış genel yargıları paylaşmayı ilke edinen kitaplar, çocukların duygu ve düşünce dünyasını sıradanlaştırma sorunuyla karşı karşıya bırakır... Bunun için kuru ve çocuksu anlatımın egemen olduğu, yapay bir öğreticiliği temel ilke edinmiş yayınların çocuğun gereksinmelerine yanıt vermeyeceği, üstelik

zamanla çocuk ve kitap arasındaki ilişkiyi zayıflatacağı gerçeği, anne-baba ve eğitimciler tarafından göz önünde bulundurulmalıdır.” (Sever, 2010: 19-20)

Yalçın ve Aytaş’a (2008) göre çocuk edebiyatı ürünleri;

- * öncelikle okullardaki programları destekleyici,
- * yaşanan gerçeklerle ilgili,
- * çocuğun duygu, düşünce ve hayal gücünü geliştirici,
- * çocuklara içinde yaşadığı ülkeyi, dünyayı sevmeyi öğretici,
- * çocukta üretme becerisini geliştiren,
- * çocuğun girişimci ve katılımcı olmasını sağlayan

niteliklere sahip olmalıdır. Ayrıca çocuk edebiyatı metinleri şiddet ögesi içermemelidir. Çocuklarda estetik duyarlılığı geliştirici özelliklere sahip olmalıdır. Çocuk edebiyatı eserleri, çocuklara eleştirel düşünme becerisi kazandırmalı ve çocukların kişiliklerinin oluşmasına olumlu anlamda katkı sağlamalıdır.

“Dil becerileri içerisinde yer alan okuma, konuşma, yazma ve dinleme becerileri erken yaşta gelişir. Çocuk eserlerinde bu becerilerin gelişip yerleşmesine özen gösterilmelidir. Çocuk eserleri, çocuğu kaderciliğe ve ön yargıcılığa sürüklememeli, onun kötü bir mantıkla yetişmesine engel olmalı ve çocuğun doğasına uygun şekilde, onu geliştirici nitelikte olmalıdır.” (Yalçın, Aytaş, 2008: 51-52)

Çocuğu muhatap alarak eserini kaleme alan bir yazar için en önemli kavram şüphesiz “çocuk”tur. Dolayısıyla çocuk edebiyatı yazarı çocuğun dilsel, fiziksel ve duyuşsal olarak yaşlara göre gelişimlerini çok iyi muhakeme etmesi gerekir (Tok, 2007: 6).

Çocuk edebiyatı metinleri çocukların ahlâkî yönden yetiştirilmesinde ve onların toplumsal değerleri içselleştirmelerinde önemli bir araç görevi görür. Ancak ahlâkî değerlerin çocuklara doğrudan verilmesi anlamlı bir süreci ifade etmez. Bunun yerine edebî eserlerde, kısa öykülerde, masalarda ve şiirlerde öğrencinin kazanması istenilen iletiler, anahtar kavramlar yoluyla yerleştirilmeli ya da çocuğun çıkarabileceği şekilde örtük verilmelidir.

Çocuk edebiyatı metinlerinde olması gereken özellikler, çocuk edebiyatı yazarlarının hassasiyet göstermeleri gereken hususlar ve çocuk edebiyatının işlevi yukarıda özetle ifade edilmeye çalışılmıştır. Bundan sonraki bölümde Mevlana’nın Mesnevî’sinde geçen hikâyelerin çocuk eğitimi yönünden önemi, bu hikâyelerin çocuklara yönelik özellikleri, yaş seviyelerine uygunluğu, Mesnevî’den Seçme Hikâyeler adlı kitaplarda yer alan hikâyelerden

yola çıkılarak incelenecek ve bu anlamda yazılmış eserler içerik, ileti, dil ve anlatım yönünden değerlendirilecektir.

Mevlana'nın Mesnevî'si 6 ciltlik bir eser olup 25 000'den fazla beyitten meydana gelmektedir. Mesnevî nazım şekliyle yazılmış olan bu eserde Mevlana, düşüncelerini iç içe 200'den fazla hikâye içinde ifade etmiştir (Tok, 2007)

Mesnevî'de geçen hikâyeleri Mevlana şüphesiz çocuklar için yazmamıştır. Bu hikâyelerin içerik bakımından öncelikle Mevlana'nın tasavvuf düşüncesini yansıttığı, insanın dünyadaki yerini, insan-Allah ilişkisini ortaya koyduğunu söylemek gerekir. Ancak Mevlana düşüncelerini anlatırken insanlara ulaşabilmek ve düşüncelerini anlaşılır kılmak için soyut kavramları somutlaştırma yolunu seçmiş, bunun için de öyküleyici bir anlatım yolunu benimsemiştir. Onun hikâye kahramanları döneminin gündelik hayatıyla iç içelik gösterir. Padişah ve çevresi, hikâye kahramanları olabileceği gibi köylü, kentli, yolcu, misafir gibi gündelik hayatın içinde bir anlam taşıyan sıradan insanlar da onun hikâye kahramanları arasında yer alır. Ayrıca, Mesnevî'deki birçok hikâye fabl türünde olup kahramanlar hayvanlar arasından seçilmiştir. Böylelikle Mesnevî'de yer alan hikâyelerle Mevlana, kısa hikâye tarzıyla yaşadığı dönemin insanına seslendiği gibi hikâyelerde ortaya koyduğu iletiler bakımından zamanlar üstü ve evrensel nitelik göstermektedir.

Mesnevî'de geçen hikâyeleri doğrusu herhangi bir yaş grubuyla özdeşleştirmek Mevlana'nın eserini ve yapmak istediğini tam anlamıyla anlamamak olur. Çünkü Mesnevî'deki hikâyeleri okuyan her yaş ve her bilgi seviyesindeki insan, hikâyelerden mutlaka kendi yaşam gerçeğine göre bir ders çıkaracaktır. Bu hikâyeler, içeriği sorgulandıkça ve üzerinde ayrıntılı düşünüldükçe gündelik hayata dönük en basit mesajdan en derin mesajlara kadar anlam katmanlarıyla yüklüdür. Mesnevî'deki hikâyeler, her yaş seviyesindeki okurun zihnî seviyesi ve entelektüel donanımına göre önemli mesajlar vermektedir. Bu bakımdan Mesnevî'deki hikâyeleri "Çocuklar için yazılmıştır." ya da "Yetişkinler içindir." şeklinde kategorize etmek çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bununla birlikte hikâyelerin derinliği, anlaşılabilirliği, kahramanları, yüzey iletisine göre bu hikâyelerden çocuklar için uygun olanlarını belirlemek mümkün ve doğru bir yöntem anlamı taşır.

Millî Eğitim Bakanlığının hem ilköğretim hem de ortaöğretim öğrencileri için Mesnevî'den Seçme Hikâyeleri 100 Temel Eser arasında göstermesinin altında da Mesnevî'deki hikâyelerin bu özelliği yatmaktadır. Mesnevî'deki hikâyelerin kısa, olay örgüsünün ilgi çekici olması, bazı hikâyelerin kahramanlarının hayvanlardan seçilmesi ve birçok hikâyede güldürücü unsurlara yer verilmesi ilköğretim çağı çocuklarının ilgisini çekecek özellikleri ifade eder. Böylelikle hem çocuğa kitap okuma alışkanlığı (okuma kültürü)

kazandırılacak hem de bu hikâyeler yoluyla değer eğitimi verilmiş olacaktır. Ancak Mesnevî’deki birçok hikâyenin hem içerik hem de sunuluş (dil ve anlatım) bakımından ilköğretim çağı çocuklarının seviyelerinin üstünde olduğunu söylemek gerekir. Dolayısıyla özellikle ilköğretim çağı çocukları için hazırlanan “Mesnevî Hikâyeleri’nden Seçmeler” adlı kitaplarda daha seçici ve titiz hareket edilmesi gerekmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı 100 Temel Eser ile ilgili Genelgesi yayımladıktan sonra yayınevleri tarafından 100 Temel Eser adı altında paket kitaplar hazırlandığı bilinmektedir. Bu kitaplar incelendiğinde kitapların bir kısmında özellikle seçilen hikâyelerde ilköğretim çağı çocuklarının yaş seviyelerine çok fazla dikkat edilmediği görülmektedir. Ayrıca bu bağlamda hazırlanan bazı kitaplarda dil ve anlatımın zayıf olduğu bu durumun da çocukların dil gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği bilinmelidir. Hâlbuki 100 Temel Eser’in ortaya konulmasının en önemli amaçlarından birisi çocukları yaş seviyelerine göre uygun örnek metinlerle buluşturmak ve bu yol ile onların dil gelişimlerine olumlu katkı sağlamak şeklindedir. 100 Temel Eser adı altında hazırlanan kitapların ise daha çok ticari kaygılarla oluşturulması, elde edilmek istenen maksadın tersi bir durumu ortaya çıkarmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı 100 Temel Eser listesini hazırlamış olmakla birlikte doğal olarak bu eserleri hazırlayan yayınevlerinin ortaya koyduğu ürünleri kontrol etmemiştir. Bu durum da projeyi zayıflatan bir unsur olarak görülebilir. Çocuk Vakfı tarafından hazırlanan “100 Temel Eser” adlı raporda ilgili sorun şu şekilde ortaya konulmuştur: “İlköğretim öğrencileri için 100 Temel Eser logosuyla satışa sunulan hazırlama türünde ve çeviri kitaplar dil, anlatım, içerik ve dış yapı özellikleri bakımından sorunlu, nitelsiz ve yayıncılık sektörünün ucuz kitap örnekleridir. Bu kitapları yayınlayan yayınevleri hak-sız ticari kazançta neden olmaya devam etmektedir.” (100 Temel Eser Raporu, 2009: 10)

Çocuk Vakfı’nın hazırladığı bu raporun sonuçları “Mevlana Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler” adı altında hazırlanan kitapların bazıları için de geçerli bir durumdur. Bununla birlikte bazı kitaplarda özellikle hikâye dilinde özenli hareket edildiğini söylemek gerekir. Ancak bu kitaplarda da yaş seviyelerine uygun hikâye seçiminde çok dikkat edilmediği görülmüştür. Aşağıda bu kitaplardaki bazı hikâyelerden örnekler verilecektir.

Kitabın Künyesi: *Mevlana Masalları, Birleşik Tomurcuk, İstanbul, 2008.*

Mevlana Masalları adı altında 10 kitaplık bir seri kitap hazırlanmış her kitapta Mesnevî’den seçilmiş bir hikâyeye yer verilmiştir.

Hikâyelerin Adları:

“Açlığa Razi Eşek, Akıllı Papağan, Ayının Dostluğu, Üç Öğüt, Fare İle Deve, Sevgi, İki Hizmetçi, Sağırın Hasta Ziyareti, Testideki Su, Bilgin İle Kayıkçı.”

Kitapların ön kapağında “MEB tavsiyeli 100 Temel Eserden 1. ve 2. sınıflar için Mesnevî’den Seçmeler” yazısına yer verilmiştir.

Yalçın ve Aytaş (2008: 39-40), bu yaş grubu çocuklarının özelliklerini açıklarken onlar için oluşturulacak kitapların nasıl olması gerektiğini şu şekilde belirtirler:

Bu gruba hitap eden eserlerde;

- a. Cümlelerdeki kelime sayısı 3-5 kelime olmalı, mecazlı söyleyişlere genellikle yer verilmemeli, anlatım açık olmalıdır.
- b. Birleşik zamanlı filler kullanılmamalı, düz bir anlatıma özen gösterilmeli, değişik anlatım üsluplarından kaçınılmalıdır.
- c. Yazar, kendini çocuğun yerine koymalı, seçtiği konunun o yaş grubundaki duygu değerlerine uygun olup olmadığını tespit etmelidir.
- ç. Çocukların ilgi alanına uygun tasvirler yapmalı, anlatımda konuşma ve diyaloglar etkili olabilecek biçimde kullanılmalıdır.
- d. Bir kelimenin yazılış şekli diğer bir kelime ile benzeşmemeli, anlatımda tekerlemelerden yararlanılmalıdır.
- e. Bu yaş grubundaki çocuklara yoruma açık ve tamamlanmamış öyküler anlatılmamalı, kahramanları çocuk ve hayvan olan öyküler, söylenceler, fabller, destanlar masal unsurunun hâkim olduğu resimli kitaplar tercih edilmelidir.
- f. Yazılacak eserler, çocukların anlamını bildiği yüz kelimeyi geçmemelidir.

Yukarıda künyesi verilen kitapların içindeki beş hikâyenin kahramanı hayvanlardır. Bu yaş grubu çocuklarının, kahramanları hayvan olan hikâyeleri beğeniyle okuduklarını düşündüğümüzde hikâyelerin bu anlamda uygun olduğu söylenebilir. Diğer üç hikâyede ise kahraman olarak padişah (hükümdar) yer almaktadır. Ayrıca rüyada ak sakallı bir ihtiyarın padişahla konuşması (Sevgi masalı) vb. unsurlar da hikâyeleri daha çok masallara yaklaştırır. Bu durum da yine ilgili yaş grubu çocuklarının ilgisini çekecek özellik-

lerdir. Ancak bazı hikâyelerin içerik ve ileti bakımından bu yaş grubu çocuklarına uygun olmadığı ve çocukların seviyesinin üstünde olduğu görülmektedir.

Sevgi adlı hikâye buna örnek olarak verilebilir. Hikâyenin özeti şu şekildedir: Ülkenin birinde yaşayan bir hükümdar çıktığı av esnasında gördüğü çok güzel bir kıza âşık olur. Kızın pek gönlü olmasa da hükümdar kızı babasından ister ve görkemli bir düğünle bu kızla evlenir. Ancak kız bu evlilikten dolayı hiç mutlu olmaz. Hastalanır ve günden güne eriyerek sararıp solar. Hükümdar ülkede ne kadar doktor varsa sarayına getirir ancak doktorlar kızın derdine bir çare bulamazlar. Hükümdar doktorların çaresizliği karşısında ellerini açar ve kızı iyileştirmesi için Allah’a dua eder. Dua sırasında uyuyakalır ve bir rüya görür. Rüyasında ak sakallı bir ihtiyar ona duasının kabul olduğunu, hastayı iyileştirecek ak sakallı bir ihtiyarın saraya geleceğini söyler. Ak sakallı ihtiyar yaptığı muayene sonucunda kızın derdinin aşk derdi olduğunu anlar ve hükümdara kızı sevdiği adamla evlendirmesini salık verir. Kral ak sakallı ihtiyarın önerisini yerine getirerek kızı sevdiği kuyumcuyla evlendirir.

“Mevlânâ’nın Mesnevî’sindeki Hikâyelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde bu hikâye için aşağıdaki değerlendirilmeye yer verilmiştir:

“Hikâye hakkında yorum: Mevlâna, bu hikâye ile birçok ders vermektedir. Mevlâna, tasavvuf anlayışını, dünya hayatına bakışını somutlaştırıp, hikâye etme şeklinde vermiştir. Bu hikâyede her bir kahraman tasavvuf anlayışında bir kavramın yerini tutmaktadır. Bu hikâyede padişah, ruhu; cariyeye, nefsi; cariyeyi ilk olarak tedavi etmeye çalışan fakat başarılı olamayan hekimler; sahte şeyhleri, cariyeyi tedavi etmeyi başaran hekim mürşid-i kâmilî ve kuyumcu ise insanların geçici heveslerini temsil etmektedir. Hikâyeye bu açıdan bakar ve öğrencilere açıklamaya kalkarsak 13–15 yaş grubu çocukları hikâyeyi anlamakta zorlanacaktır. Mevlâna’nın tasavvuf anlayışı haricinde düz bir mantıkla incelediğimizde hikâye, 7 ve 8. sınıf öğrencilerin okuyabilecekleri bir niteliktedir. Öğrencilerin duygu ve düşüncesine hitap eden, onları düşünmeye sevk eden, iyi-kötü, güzel-çirkin ayırımının yapılmasına imkân sağlayan bir öyküdür. Fakat çocuklara padişah ve cariyeye hakkında bilgi verilmeli, tarihi zaman içerisindeki anlayışın açıklanması gerekmektedir.” (Tok, 2007: 64-65)

Bu hikâyenin birçok iletisi olduğu bir gerçektir. “Sevenleri birleştirmek gerekir”, “Hükümdarlar (idareciler) güçlerini kendi istek ve hevesleri uğruna kullanmamalıdır”, “Her hastalığın bir çaresi vardır” vb. Ancak ilköğretim 1 ve 2. sınıf çağı çocukları dinledikleri ya da okudukları bu hikâyeden özellik-

le 1 ve 2. iletileri çıkarmakta zorlanacaklardır. Ayrıca bu iletilerin 6-8 yaş grubu için gerekliliği de tartışılabilir.

Hikâyelerde yer alan cümlelerde kelime sayısı bu yaş grubu çocukları için yukarıda belirttiğimiz ölçütlerle uygunluk göstermektedir. Cümlelerde mecazlı söyleyişlere çok fazla yer verilmemiş, açık bir anlatım yolu seçilmiştir. Bununla birlikte hikâyede, “gönül hastalığı” (Mevlana Masalları, Sevgi, 2008: 14) gibi bu yaş grubu çocuklarının anlamayacağı ve onların duygu değerine uygun olmayan mecazlı ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.

Mevlana'nın, Mesnevi'de yer verdiği hikâyelerin birçoğunda güldürücü unsurlar hikâyenin omurgasını oluşturur. Hangi yaş seviyesinde olursa olsun her çocuk için güldürücü öğeler taşıyan hikâyeleri okumak ilgi çekicidir. Bu anlamda “Sağırın Hasta Ziyareti” adlı hikâye içerdiği mesajlarla birlikte çocukların keyifle okuyacakları türden özelliklere sahiptir. Modern eğitim anlayışında canlandırma, dramatizasyon gibi öğrenme-öğretme teknikleri yoluyla da bu hikâyenin öğrenciler tarafından canlandırılması istenebilir. Böylelikle öğrencilerden öğrendikleri kelimeleri hafızada tutmaları, kendisini karşısındakinin yerine koyarak rol yapmaları istenebilir. Bu tür bir etkinlikten sonra eleştirel konuşma yöntemi ile öğrencilerin hikâye kahramanları hakkında konuşmaları sağlanarak onlarda eleştirel düşünme becerilerinin geliştirmeye yönelik sınıf içi konuşma etkinlikleri düzenlenebilir.

“Sağırın Hasta Ziyareti” adlı kitapta hikâyenin sonu çocuklara ders verecek nitelikte tamamlanmış, hikâyeye ilave sonuç bölümü eklenmiştir. Her ne kadar Mevlana, Mesnevi'de her hikâyenin sonunda hikâyeden çıkarılacak iletileri doğrudan verme yoluna gitse de çocukların okudukları metinlerin bu şekilde tamamlanması doğru bir yaklaşım değildir. Önemli olan hikâyenin bütününden çocuğun kendisinin bir ders çıkarmasına zemin hazırlamaktır. Çocuk eğitimi açısından fablerin olumsuz yönü, doğrudan ders nitelikli bölümlerin yer almasıdır. Çocuklar doğrudan öğüt veren eserleri okumaktan hoşlanmamaktadır. Çocukların zevkle okudukları bu türün bitimindeki ders bölümlerinin çıkarılması daha uygun olacaktır (Nas 2004: 246).

Bütün hikâyelerde aynı durumun gerçekleştirildiği görülmektedir. Örnek olarak “kibirlemenin, büyüklenmenin kötü bir şey olduğu ve insana hiçbir yararının olmadığı” konusunun işlendiği “Bilgin ile Kayıkçı” hikâyesi de bilginin kayıkçıya karşı yaptığı hatayı anlaması ile sonuçlandırılmıştır. “Kayıkçı” karşısında ukalaca hareket eden “Bilgin”in bir ders alması gerekiyorsa hikâye, aşağıdaki ders cümlesi ile sonlandırılmalı: böylelikle çocuğa, hikâyenin sonucu üzerine düşünme ve hikâyeden bir anlam çıkarma fırsatı verilmelidir.

(...)

- Beyim! Yüzme bilir misin? diye sormuş kayıkçı.

- Hayır, demiş bilgin.

Kayıkçı bilgine ders vermek için:

- Desene senin ömrünün tamamı boşa geçmiş, sadece dil bilgisiyle kurtulamazsın bu fırtınadan, demiş. (...) (Bilgin İle Kayıkçı, 2008: 13-14)

Mesnevî’de yer alan hikâyelerin çoğu daha çok derin anlamda insanın dünyadaki yeri ve anlamı, dünyanın geçiciliği, Allah-kul arasındaki ilişkiyi işlediği tasavvuf içerikli hikâyelerdir. “Akıllı Papağan” hikâyesi de özellikle alegorik mahiyette kaleme alınmış olup dünya-kafes, ruh-bülbül ilişkisi içinde tasavvufi bir anlam örüntüsüne sahiptir. Bununla birlikte hikâyede anlatılan konu bağlamında kahramanların somut özellikleri dolayısıyla her insanın çıkarabileceği yüzey iletiler de barındırmaktadır. Ancak bu hikâyenin -her ne kadar içinde hayvan kahramanlara yer verilse ve bu anlamda masal ögesi taşısa bile- özellikle ilköğretim 1-5 çağı çocuklarının yaş seviyesinin üstünde olduğu söylenebilir. Bu itibarla “Akıllı Papağan” hikâyesinin içerik bakımından 1 ve 2. sınıflar için çok da uygun olduğunu söyleyemeyiz.

Yukarıda da zikredildiği üzere “Akıllı Papağan” hikâyesi de dâhil olmak üzere adı geçen seride yer alan hikâyelerden beşinin kahramanı hayvanlardır. Hayvan hikâyelerinin, özellikle alt yaş grubu çocuklarının her zaman ilgisini çektiği söylenebilir. Ancak bu konuda daha özenli hareket edilmeli ve içinde hayvan kahramanlar olsa bile, hikâyenin içeriği ve iletisi dikkate alınarak ilgili yaş gruplarına tavsiye edilmelidir.

Hikâyelerin dil ve anlatım yönünden özellikle 1 ve 2. sınıf öğrencilerinin seviyelerine uygun olduğu söylenebilir. Ancak hikâyelerin sonunda ders cümlelerinin verilmesi çocukların hikâyelerden çıkarım yapmalarına ve düşünce üretmelerine engel bir durum teşkil etmektedir.

1-5. sınıflar seviyesindeki çocukların özellikle 6-8 yaş grubundaki çocuklar için hazırlanacak kitaplarda görsel unsurların da çocuğun kavram dünyasının gelişimine önemli katkıda bulunduğu ifade edilmektedir. 1 ve 2. sınıflar için hazırlanmış “Mesnevî”den Seçme Hikâyeler” serisinde bu yaş grubu çocuklarının görsellere olan ilgisi dikkate alınmış ve metinler görsel unsurlarla zenginleştirilmiştir. Sever’e (2010: 52-53) göre çocuk kitaplarının çocuğun bilişsel gelişimine etkisi bakımından 6-8 yaş grubu “çocuklar için okuma-yazma becerilerinin gelişmesine katkı sağlayacak, kolayca okuyabilecekleri, resimlerin anlatım olanaklarıyla beslenmiş kısa öykülerin yer aldığı kitaplar yeğlenmelidir. Çocukların okuduğu kitaplarla ilgili olarak, olayla-

rı anlama, değerlendirme ve eleştirme becerileri, doğal tartışma ortamları yaratılarak sınanmalıdır. Çocukların okuduklarına ilişkin anlatmak istedikleri ilgiyle dinlenmeli; onlara yazma, resim yapma isteklerini uygulamaya sokabilecekleri ortamlar hazırlanmalıdır.” Ancak görsel unsurların hikâyeyi tamamıyla ifade etmesinin, çocukların zihin dünyasında metni canlandırmasına engel teşkil edebileceği de unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında en azından bazı hikâyelerin görsel olarak resmedilmesi çocuklara bırakılmalı ve çocukların okuduklarını anlamlandırma sürecinde görselleştirme yeteneklerinden yararlanılmalıdır. Sonra da çocuklardan neden böyle bir görsel çizdiği sorgulanmalıdır. Bu tür bir çalışmada çocukların okuduklarını kusursuz bir şekilde resmetme yetenekleri değil hikâye kahramanlarının, hikâyede olayın geçtiği mekânın çocuklarda bıraktığı izlenim ortaya konulacaktır. Böylelikle her çocuğun okuduğu metinden farklı bir anlam çıkaracağı göz önünde bulundularak çocukların metni görsel yolla farklı anlamlandırmasına zemin hazırlanmalıdır.

İncelediğimiz bir başka hikâye serisi yine 1 ve 2. sınıflar için hazırlanmıştır. Bu serinin künyesi aşağıda gösterilmiştir:

1., 2. Sınıflar İçin Mevlana'dan Masallar,

hzl. Nefise Atçakarlar, Timaş Yayınları, 2008, İstanbul.

Bu başlık altında 10 adet kitap hazırlanmış olup adları aşağıdadır:

“Üç Balık, Üç Öğüt, Et Nerede?, Akıllı Papağan, Perdenin Ardındaki Resim, Gizli Oda, Hasta Ziyareti, Deve İle Fare, Aslan İle Tavşan, Ayının Dostluğu”

Bu seride yer alan hikâyeler ile bir önceki seride yer alan hikâyelerden “Üç Öğüt”, “Akıllı Papağan”, “Hasta Ziyareti”, “Ayının Dostluğu” aynı hikâyelerdir.

Bu seride hazırlanmış hikâye kitaplarının sonunda çocuklara hikâye ile ilgili sorular sorulmuş ve onlardan okuduklarıyla ilgili çıkarımlarda bulunmaları istenmiştir. Böyle bir yaklaşım tarzının benimsenmesi doğru olmakla birlikte soruların çoktan seçmeli olması istenilen çıktının alınmasında pek yarar sağlamayacaktır. Bunun yerine bu tür kitaplarda çocukların zihinlerini zorlayıcı açık uçlu sorular sorulması, çalışmadan alınacak sonuçların daha verimli olmasını sağlayacaktır. Bu serideki kitaplar ayrıca bitişik eğik el yazısıyla yazılmıştır. Ancak mevcut Türkçe Öğretim Programları kitap yazısını değil, çocukların kendi yazılarını bitişik eğik yazı ile yazmalarını ön görmektedir. Bununla birlikte böyle bir yöntem dahi çocukların okullarda

yaptıkları çalışmalarla paralellik göstermesi bakımından önemli bir çaba olarak değerlendirilebilir.

Sözü edilen serideki kitapların altı tanesinde kahramanlar hayvanlardır. Bu anlamda hikâyeleri çocukların severek okuyacaklarını söylemek mümkündür. Ancak bir önceki seri için söylediğimiz gibi bu seride de "Akıllı Papağan" ile "Perdenin Ardındaki Resim" adlı hikâyelerin içerik ve ileti bakımından 6-8 yaş grubu çocuklarının seviyesinin üstünde olduğunu söyleyebiliriz.

"Perdenin Ardındaki Resim" adlı hikâyede anlatılan olay kısaca şu şekildedir: Çinli ressamırlar ile Rum ressamırlar, resim sanatında, dünyada en iyi olduklarını iddia eder ve övünürlerdi. Bunu duyan hükümdar, onları imtihan eder. Her iki grup da elinden geleni yapar ancak, Rum diyarının ressamırları, zekice bir davranışla hem hükümdarın beğenisini hem de yarışmayı kazanırlar. (Tok, 2007: 115)

Tok, hikâyeden çıkarılabilecek iletiler, ana fikir ve hikâyenin tasavvufi yorumu hakkında şu çıkarımlarda bulunur:

Hikâyede verilmek istenen iletiler:

1. İnsanlar, yaptıkları sanatı göstermek isterler.
2. İnsanların çalışmaları ve ortaya koydukları eserler, her zaman takdir edilmelidir.
3. Başarıların kazanılmasında, dikkati çekebilmek çok önemlidir.

Hikâyeden çıkarılabilecek ana fikirler:

1. Akıllı davranışlarla, yorulmadan da başarıya ulaşılabilir.
2. İnsanlar, güzellikleri görmek yerine, içinde bulunmayı tercih ederler.

Hikâye hakkında yorum: Hikâye, Mesnevî'nin birinci cildinde yer almaktadır. Mevlâna bu hikâyesi ile gönül güzelliğinden bahsetmektedir. Gönül, ne kadar parlatılır ve ne kadar Allah'ın yarattıkları ile bezenirse o kadar olgunlaşır. Mevlâna'nın bu hikâyesinde padişah, Allah'ı; beden, perdeyi; resimler, Allah'ın isim ve sıfatlarını; ayna ise gönlü temsil etmektedir (Tok, 2007: 116-117). Hikâyenin tasavvuf boyutunu bir yana bırakacak olursak; çocukların yüzeysel anlamda anlayacağı ileti, çalışıp çabalamaktansa kurnazca hareket etmenin daha akıllıca olduğu gibi olumsuz bir anlam olabileceğinden, bu hikâyenin özellikle 1 ve 2. sınıflara tavsiye edilmesinin çok

anlamalı olduğu söylenemez. Belki lise seviyesinde gençlerin edebiyat derslerinde tasavvuf konusunu işledikleri konu paralelinde tavsiye edilebilecek bir hikâye olduğunu söyleyebiliriz.

Bu serideki bir diğerk hikâye “Et Nerede?” adını taşır. Bu hikâyenin Nasrettin Hoca fıkrası olarak toplumda yaygın biçimde kullanıldığı bilinmektedir. Hikâyenin “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.” atasözüne uygun olarak verdiği mesajı da dikkate aldığımızda güldürücü öge ile birlikte bu hikâyenin sadece 1 ve 2. sınıflar için değil, her yaş grubu çocuklarına değer eğitimi vermek anlamında tavsiye edilebileceği ve çocukların da keyif alarak okuyacakları bir hikâye olduğu görülmektedir.

“Üç Balık” hikâyesinde akılsızca hareket etmenin ve söz dinlememenin insanın başına neler getirebileceği balıkların başına gelenlerden yola çıkılarak anlatılmaktadır. Bu hikâye de verdiği ileti, anlatımındaki ilgi çekiciliği, merak unsuru barındırması gibi hususlar dolayısıyla her yaş grubundaki çocuk için hatta yetişkinler için dahi tavsiye edilebilecek, ilgiyle okunabilecek türden bir hikâyedir. Kaldı ki Mesnevî’deki hikâyeler temelde yetişkinler içindir. Bu tür hikâyeler sadece bir metin olarak değil hayat bilgisi, sosyal bilgiler, vatandaşlık vb. derslerde de ek materyal olarak kullanılabilir ve işlenebilir. Bu anlamda Mesnevî’deki hikâyelere öğretim programlarının amaçları bağlamında Türkçe dersi dışında da yer vermek ve onlardan yararlanmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

“İnsanlar dostlarını iyi seçmelidir.” ana fikrine dayanan “Aynın Dostluğu” hikâyesinin de 6-8 yaş grubu çocukları için önemli mesajlar içerdiği söylenebilir. Hikâyenin kahramanlarından birinin hayvan oluşu çocukların ilgisini çekecek ve hikâyeyi bu yaş grubu çocukları için okunur kılacaktır.

“Gizli Oda” hikâyesinde ise kıskançlığın kötü bir şey olduğu ve kişiler arasındaki dostluğu ortadan kaldıracığı anlatılmakta; ayrıca kıskançlığın, fitne, fesat ve bozgunculuğa sebep olduğu işlenmektedir. Kıskançlık şüphesiz insanın doğasında olan bir özelliktir. Çocuklara kıskançlığın zararlı bir haslet olduğunun doğrudan anlatılması pek istenilen sonucu vermeyebilir. Ancak bu tür hikâyelerle çocuklara kıskançlık ve buna benzer olumsuz duyguların insana nasıl zarar verdiği anlatılabilir. Bu itibarla “Gizli Oda” hikâyesi ahlâkî anlamda öğrencilere kazandırılmak istenilen davranışların dolaylı biçimde verilmesinde önemli bir araç olabilir. Bu hikâyeler, çocuklara sadece okutulmamalı aynı zamanda çocukların hikâyelerde anlatılanları sorgulamaları sağlanmalıdır. Böylelikle önemli bir üst düzey zihinsel beceri olan eleştirel düşünme becerisi, hikâyeleri sorgulatma yoluyla kazandırılmış olacaktır.

Yukarıdaki hikâyelerin yer aldığı kitaplar dil ve anlatım yönünden 6-8 yaş grubu çocuklarının seviyesine uygun olarak hazırlanmıştır. Hikâyelerde bu yaş grubu çocuklarının bilmediği kelime sayısı hikâyedeki kelime sayısına göre oldukça azdır.

İnceleyeceğimiz bir diğer kitap, 3, 4 ve 5. sınıflar için “Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler” adı ile hazırlanan kitap setidir.

**Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler (10 Adet kitap Seti),
hzl. Sara Gürbüz Özeren, İstanbul, Damla Yayınevi, 2009.**

Bu sette aşağıdaki başlıklar altında on kitap hazırlanmıştır.

“Fare İle Deve, Üç Balığın Hikâyesi, Soğuktan Uyumuş Ejderha, Susuz Kalan Kervan, Padişahın Üç Oğlu, Fil Yavruları, Hilekâr Terzi, Bedevînin Armağanı, Esir Papağan, Sakamın Eşeği”

Kitap setinde toplam olarak 155 hikâye yer almaktadır. Mesnevî’deki hikâyelerin 200’den fazla olduğunu düşünürsek bu kitap setinde Mesnevî’deki hikâyelerin 3/4’ünün yer aldığını söyleyebilir. Bu da gösteriyor ki kitaplarda yer verilen hikâyelerde muhatap alınan yaş grubu çocuklarının seviyeleri hesaba katılarak bir seçmeye gidilmemiş, aksine neredeyse bütün hikâyelerin bu kitap setinde yer almasına çalışılmıştır.

Şüphesiz Mesnevî’deki hikâyelerin tamamı ya da birçoğu çocukların seviyesine uygun değildir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı 100 Temel Eser arasında yer verdiği Mesnevî’deki hikâyelere, “Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler” adı ile bu hikâyelerin çocukların seviyesine uygun olanlarının seçilmesini ifade etmiştir.

Bu kitap setinde yer alan hikâyelerin dili, anlatım özellikleri ve bu hikâyelerin içerikleri hakkında değerlendirme yapmadan önce 3, 4 ve 5. sınıf yaş grubu çocuklarının okur olarak özelliklerini Yalçın-Aytaş (2008) ve Sever’den (2010) aktaralım:

Bu yaş grubuna hitap edecek eserlerde;

- Bütünden parçaya gitmelidir.
- Eleştiri duygusu bu yaş grubundan itibaren başlar; adalet duygusu ayrıntıları olmamakla birlikte ana hatlarıyla oluşur. Eserlerde bu konulara dikkat edilmelidir.
- Bu yaş grubu çocuklarının (okuyacağı metinlerde) eğer hayal ve imgelere yer verilmezse hayal etme eksikliği görülmeye başlar. Eserlerde hayal dünyasını geliştirici imgelere yer verilmelidir.

- ç. Tarihi olaylara karşı ilgi duyarlar, koleksiyon yaparlar, basit çalışma ve resim yapmaya karşı ilgileri olduğu için konusunu tarihten alan resimli eserler yazılmalıdır.
- d. Kendisini baskı altında tutmaya çalışanlara karşı tutukluk ve içe kapanıklıkla cevap verirler. (Eserlerde) Hayal dünyasını geliştirici ve manevi duyguları besleyici konulara yer verilmelidir.
- e. Toplu oyunlara karşı ilgi duyarlar. Paylaşım duyguları gelişmiştir. Olağanüstü bilgilerden çok gerçekçi bilgilere yer verilmelidir.
- f. Bu yaş grubuna giren çocuklar (için) yazılacak eserler onların anlamını bildiği üç yüz kelimeyi geçmemelidir. (Yalçın-Aytaş: 2008: 40-41)

Sever (2010), Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri ana başlığı altında çocukların yaş gruplarına göre Çocuk kitaplarının çocuğun dil gelişimine etkisi, bilişsel gelişimine etkisi ve kişilik gelişimine etkisi alt başlıkları altında yaş gruplarının ve okuyacakları kitapların özelliklerini belirtmiştir. Buna göre;

Dil Gelişimi Bakımından 8-10 yaş grubu çocuklarının; “yazılı kültürle ilişkisinin kalıcı olabilmesi için, çocuğa sunulan kitapların nitelikleri konusunda özenli davranılmalıdır. Bu özen, çocuğun ana dilinin kurallarını ve anlatım gücünü içselleştirmesi açısından önemlidir.”

10-12 yaş grubu “çocukların, yazın kültürü, dil ustalarının yapıtlarıyla temellendirilmelidir. Bu süreçte, çocukların değişik türlerin en özgün örnekleriyle karşılaştırılması için duyarlı davranılmalıdır.

Çocuk kitaplarının çocuğun bilişsel gelişimine etkisi bakımından 8-10 yaş grubundaki “çocuğa alınan kitapların, onların dil bilincini ve duyarlılığını işletmesi, onlarda edebiyat metinlerine, yazılı ürünlere ve resme karşı bir ilgi uyandırması temel ilke olarak benimsenmelidir. Okutulacak kitaplar, çocukların gözlemlene, karşılaştırma, sınıflandırma, uygulama ve eleştirme yapma gibi bilişsel boyutlu davranışlarını geliştirmeli; öte yandan şiir, öykü, roman gibi edebiyat ürünlerinin okunmasına yönelik bir alışkanlığı da desteklemelidir.”

10-12 yaş ve üstü “çocuklara değişik türdeki edebiyat yapıtların yanında, tarihsel olguları anlamalarına katkı sağlayacak kitapları okumaları da salık verilmelidir. Bu dönemde, çocukların düşünme, karşılaştırma, eleştirme gibi bilişsel süreçlerini işleten, onların insan ve yaşam gerçekliğini sanatçı bakışıyla tamamlamalarına ve değerlendirmelerine olanak sağlayan yapıtları okumaları, edebiyat kültürü oluşturmaları için gereklidir.”

Çocuk kitaplarının çocuğun kişilik gelişimine etkisi bakımından 8-10 yaş grubu çocuklarına, “çeşitli türlerdeki nitelikli kitapların yanında; paylaşmanın, iş birliğinin önemini sezdiren grup çalışmalarında bireysel sorumluluğun önemini yansıtan edebiyat ürünlerini de okuması salık verilmelidir. 10-12 yaş ve üstü çocuklara; “karar verme, değerlendirme, eleştirme ve iç denetimi geliştirme gibi eğitimle kazandırılabilir davranışların önemini sezdiren; yaşamın değişik güzelliklerini yansıtan yapıtlar okutulmalıdır.

Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler adlı kitap setinin genel anlamda dil olarak 3, 4 ve 5. sınıf seviyesinin biraz üstünde olduğunu söyleyebiliriz. Hikâyelerde kullanılan kelimeler arasında ilgili yaş grubunda çocukların anlayamayacağı birçok kelime yer almakta ve bu kelimeler hikâyelerde geçen özel isimlerle birlikte bu yaş grubu çocukları için seviye üstü bir anlam ifade etmektedir. Mesnevî’de geçen hikâyelerde yer alan Hz. Musa, Ehl-i Beyt, Yezit, Mısır, Hz. Ömer, Melike Belkıs, Firavun, Hz. Süleyman, Hz. Nuh, Hz. Davut, Hz. İsa, Nil Nehri, Sebe şehri, Leyla, Sultan Mahmut ve Eyaz gibi özel adların anlam dünyası hakkında bu yaş grubundaki çocukların çerçeve bilgiye ya da ön bilgiye tam olarak sahip oldukları söylenemez. Bu çocukların anlam dünyasında yer almayan bu özel adların içinde yer aldığı hikâyelerin de çocukların çok fazla ilgisini çekeceğini söylemek olası değildir. Belki bu hikâyeler aracılığıyla çocuklarda sözü edilen kişilerin ve şehirlerin kimler ve neler oldukları merakı uyandırılabilir denilse de, bu hikâyeler yoluyla çocuklarda kazandırılmak istenilen amaç bu olmayacaktır. Asıl amaç, çocukların Mesnevî’deki hikâyeler yoluyla dil becerilerinin ve üst düzey zihinsel becerilerinin gelişmesi yanında onlara okuma alışkanlığı kazandırmaya yönelik olmalıdır.

Aşağıda tarihte bilinen bir olayı hatırlatarak başlayan “Geciken Yas” adlı hikâyenin başlangıç kısmı verilmiştir:

Kitabın Adı: Hilekâr Terzi: Hikâye: Geciken Yas, s. 28-29.

“Aşure günü bütün Halepliler şehrin Antakya kapısına gelir, bağırır, çağırır, Ehl-i Beyt’in yasını tutarlardı. Burada Ehl-i Beyt’in Yezit’ten çektikleri zulüm anlatılır, gözyaşları feryatlara karışırdı.” (s. 28)

Aşure günü dışında, Ehl-i Beyt, Yezit gibi özel adlar çocukların dünyasına uzak ve onların zihninde anlam örüntülerine sahip değildir. Çocuk, bu tanımadığı ve anlamlandıramadığı özel adlar yüzünden daha baştan hikâye metninden kopacak ve hikâyeyi okumaktan vazgeçecektir.

Sözü edilen kitap setlerinin deyim kullanımı yönünden ise oldukça zengin olduğu tespit edilmiştir. Her hikâyede mutlaka deyimlere yer verilmiş, deyimli anlatım bir üslup özelliği olarak benimsenmiştir.

Örnek olması bakımından Sevginin Gücü (Özeren, 2009) adlı hikâyede kullanılan deyimler aşağıda gösterilmiştir:

“Sarıp solmak, yemeden içmeden kesilmek, inim inim inlemek, ipliğe dönmek, (onulmaz bir) derde düşmek, yarasına tuz biber ekme, ocağına incir ağacı dikmek, içi içine sığmaz olmak, can kulağıyla dinlemek, kaşla göz arası, göz ardı etmek, kestirip atmak, göz yummak, ocağına incir ağacı dikmek, ayakları yerden kesilmek, pıllını pırtısını toplamak, yola koyulmak, bağına taş basmak.”

Bu hikâyelerin bir başka dil özelliği de masallarda yer alan kalıp sözlere neredeyse bütün hikâyelerde yer verilmesidir:

Örnekler:

Az gittiler uz gittiler, dere tepe düz gittiler.

Gün var aya bedel, saat var güne bedel.

Doluya koydu olmadı, boşa koydu dolmadı.

Hikâyelerin bir başka üslup özelliği cümlelerin kendi içinde ahenkli bir söyleyişe sahip olmasıdır. Bu da hikâye cümlelerini hem masal diline yaklaştırmakta hem de dile canlılık katarak okumayı sempatik hâle getirmektedir.

Örnekler:

Dediler de padişahın yarasına tuz, biber ektiler. Ocağına incir ağacı diktiler. Padişah, güzel kızın dermanını hekimlerde bulamayınca ol Yaradan’a sığındı. El açıp dualar etti, ah edip ağladı. Duydu ahını felekler, derman eyledi melekler. (Esir Papağan, Sevginin Gücü hikâyesi)

Bu olaydan sonra av avladılar, kuş kuşladılar. (Esir Papağan, Sevginin Gücü hikâyesi)

Günler, geceler boyu at sürdü. Derelerden sel gibi tepelerden yel gibi aştı. Bir zaman sonra Hüşruba Kalesi’ne ulaştı. Bir de baktı ki ne görsün! Kale, kale değil bir cennet yapısı. On tane kapısı. Beşi denize açılır, beşi kara-ya... Aklından zoru olan gelir buraya. Her kapının üzerinde bir dilber-i ahunun resmi asılı. Bir dilber ki “Aya sen doğma ben doğayım, güneşe sen çalma ben çalayım.” diyor. (Padişahın Üç Oğlu, Padişahın Üç Oğlu hikâyesi)

Günler günleri, aylar ayları kovaladı. (Esir Papağan, Kel Papağan hikâyesi)

Kitap setinin tamamında genel olarak kullanılan cümleler kısa ve birkaç kelimeden oluşmaktadır. Bu durum da yine metni okumayı kolaylaştıran bir üslup özelliğidir.

Örnekler:

Gün oldu, devran döndü. Çalgıcı ihtiyarladı. Beli büküldü. Gözleri sulandı. Sesi kalınlaştı. Kimse yüzüne bakmaz oldu. Evvel zevk, sefa içinde yaşayan adamcağız, şimdi bir lokma ekmeğe muhtaç oldu. (Esir Papağan, Çalgıcı hikâyesi)

Aradan günler geçti. Nasıl olduysa oldu. Kral, atlas libaslı hizmetkârların efendisine kızdı. Bütün hizmetkârları topladı. Zindana attı. Tam otuz gün, otuz gece bu hizmetkârlara işkence ettirdi. (Sakamın Eşeği, Efendinin Hizmetkârları hikâyesi)

Adam uykusundan sıçrayarak uyandı. Sabaha kadar sabırsızlıkla bekledi. Kâğıtçı dükkânını açar açmaz yerinden fırladı. Dükkâna daldı. İhtiyarın tarif ettiği yerde o kâğıt duruyordu. Parasını ödedi ve oradan hızla ayrıldı. Tenha bir yere gitti. Kâğıdı açıp okudu. Okudu fakat ağzı bir karış açık kaldı. (Hilekâr Terzi, Azmin Sonu hikâyesi)

Bu kitap setinde kullanılan dilin iki yönü olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi 3, 4 ve 5. sınıf yaş çocukların anlamakta zorlanacakları sayıda kelimele-
rin çokluğu, diğeri de kısa cümleler, bol deyimli anlatım ve masallarda görülen kalıp ifadelerle sıklıkla yer verilmesidir. Üslubun ahenkli, canlı ve akıcı olması şüphesiz okuma keyfi vermesi bakımından önemlidir. Ancak bu yaş çocukların kelime dünyası düşünüldüğünde ahenklik ve kısa cümleler, kalıp ifadeler de öğrenciye sıkıcı gelmeye başlayabilir. Ayrıca bu kadar fazla deyim kullanılması da öğrencilerin hikâyeleri anlama seviyelerini düşürecektir. Çünkü deyimlerin sıklıkla kullanımı mecazlı anlatıma kapı açacaktır. Bu yaş seviyesi çocuklar somut düşünmeden soyut düşünmeye henüz adım atmışlardır. Kısacası üslup olarak kullanılan dil ve anlatım özelliği kendi içinde olumlu ve olumsuz özellikler barındırmakta bu bir tutarlılık göstermektedir. Böyle bir dil kullanımı da çocuğa okuma alışkanlığı kazandırma ve çocuğun bu hikâyeler yoluyla kazanması amaçlanan ahlâkî değerleri anlamasında olumlu sonuçlar vermeyebilir. Bu bakımdan hikâyelerde kullanılan dile, yaş seviyesinin özelliklerine göre fevkalade özen gösterilmelidir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu kitap setinde 155 hikâyeye yer verilmiştir. Bu durum da hikâye seçiminde ve hikâyelerin içeriği, mesajları, kahramanların özellikleri vb. hususlara çok fazla dikkat edilmediğini göstermektedir. Hâlbuki bu hikâyelerde işlenen konulardan, hikâye kahramanlarının karakterleri vb. durumlardan öğrencilerin kendileriyle özdeşim kurabilecekleri ve onlardan etkilenebilecekleri düşünülmelidir. Bu itibarla Mesnevî’de yer alıyor diye Mesnevî’de geçen her hikâyenin çocukların önüne konulması pedagojik bakımdan doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilemez. Yazının başından itibaren söylediğimiz gibi Mevlana, Mesnevî’deki hikâyeye-

leri şüphesiz çocuklar için yazmadı, bilakis bu hikâyelerin tasavvufi birer anlamı vardır. Ayrıca hikâyelerin asıl muhatap kitlesinin yetişkinler olduğu hiçbir zaman akıllardan çıkarılmamalıdır. Böyle olunca Mesnevî'den çocuklar için hazırlanacak kitaplara konulacak hikâyelerin kesinlikle çocukların bilişsel, duyuşsal ve ruhsal gelişimine olumlu katkı sağlayacak nitelikte olmasına özen gösterilmelidir.

Bu kitap setine konulan bazı hikâyeleri seviye bakımından ilgili yaş grubuna göre değerlendirecek olursak karşımıza şu tespit ve sonuçlar çıkacaktır:

Kitabın Adı: Hilekâr Terzi (Hırsızın Kurnazlığı Hikâyesi)

Gece yarısı hırsızlık için bir eve giren ve hırsızın kurnazlığı üzerine kurulu, bir sayfalık kısa bir hikâyedir. Hikâyede hırsızın, yaptığı bir kurnazlıkla ev sahibi tarafından fark edilmediği ve hırsızın evi rahatça soyduğu anlatılır. Hikâyede hırsızlık olumsuzlanmadığı gibi hırsızın kurnazlığı da ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda çocuklar için pedagojik bir uygunluk göstermediği söylenebilir.

Kitabın Adı: Hilekâr Terzi (Aptal Kuşun Başına Gelenler Hikâyesi)

Bu hikâyede aç gözlülüğün ve aptalca davranışın insanın başına ne tür felaketler getireceği iletisi verilirken ayrıca kuşu yakalamak için kapan kuran adamın hilekârlığı anlatılıyor. Ancak hilekârlığın olumsuzluğuna değinilmemektedir. Çünkü Mevlana'nın bu hikâyede vermek istediği asıl ileti aç gözlülük ve aptallığın zararlarını anlatmaktır. Bu anlamda hikâye özellikle ilköğretim 1-8. sınıflar yaş seviyesindeki çocukların zihninde çelişkili anlamların oluşmasına neden olabilir.

Kitabın Adı: Hilekâr Terzi (Hırsızın Hilesi Hikâyesi)

Hırsızın hilesi adlı hikâyede, bir hırsızın hile ile ahmak bir adamı nasıl kandırdığı anlatılmaktadır. Hikâye ahmaklık üzerine kurulu olmakla birlikte hikâyenin ana fikri "İnsanları tanımadan onlara asla güvenmemeliyiz." şeklinde ifade edilebilir. Ancak hikâye, "Yeni tanıdığımız insanlara kuşkuyla yaklaşılmalı." iletisini de örtük olarak verdiğinden bu yaş çocukları için olumsuz çıkarımların zihinlerde yer etmesine de neden olabilecektir.

Kitabın Adı: Hilekâr Terzi: (Dilenci Hikâyesi)

Bu hikâyede bir dilenci ile ev sahibi arasında geçen olay anlatılır. Hikâyede dilenci hikmet sahibi bir kimse, ev sahibi ise ahmak ve cimri biri olarak tasvir edilir. Ancak çocukların gündelik hayatında dilenci kavramı hikâyede

anlatıldığı gibi değildir ve toplumsal hayatta dilencilik olumlanmaz. Hikâyede verilmek istenilen mesajla çocukların dilenci algısı arasında bir farklılık söz konusu olacağından bu hikâyeye çocuğun zihninde çelişkilerin doğmasına neden olabilir.

Kitabın Adı: Hilekâr Terzi: (Hilekâr Terzi Hikâyesi)

Kitaba adını veren hikâyedir. Bu hikâyenin kurgusu “bahse tutuşma” üzerinedir. Çocuklara okutulacak hikâyelerde olumsuz tutum ve davranışların gösterilmesi çocuğun da olumsuz tutumlar kazanmasına neden olabilir. Bu anlamda sözü edilen hikâyenin bu yaş çocukları için pedagojik olmadığı söylenebilir.

Kitabın Adı: Hilekâr Terzi (Üç Arkadaş Hikâyesi)

Bir Müslüman, bir Yahudi ve bir Hristiyanın helva paylaşımı hikâyesini konu edinir. Hikâyeye güldürücü nitelik taşımaktadır. Bu anlamda çocukların beğenilerine hitap edebilir. Ancak hikâyeye “göğün dördüncü katı”, “Musa”, “Tur Dağı” gibi sembolik kavramlarla yüklü olup telmihlerle doludur. Muhtemeldir ki bu yaş grubu çocukları için bu telmihlerin alt yapısı yoktur. Bu anlamda hikâyeye 3, 4 ve 5. sınıflar için seviye üstü bir anlam özelliğine sahiptir.

Bu hikâyeden çocukların olumlu anlamda nasıl bir mesaj alacakları çok da açık değildir. Hikâyeye sahtekârlık ve kurnazlık üzerine kuruludur. Bu anlamda hikâyenin söz konusu yaş grubu çocukları için pedagojik olduğu söylenemez.

Kitabın Adı: Padişah ve Üç Oğlu, Padişahın Üç Oğlu Hikâyesi)

Padişahın Üç Oğlu hikâyesi Şeyh Galib’in ünlü mesnevisi *Hüsni ü Aşk’a* da ilham kaynağı olmuş bir hikâyedir. Tasavvufi açıdan derin anlamları olan hikâyenin masalımsı öğelere sahip olması ve üslubunun ahenkli, cümlelerin kısalığı dolayısıyla ilköğretim öğrencilerinin seviyesine uygun ve ilgilerini çekebilecek özellikler taşımaktadır. Ayrıca 3, 4 ve 5. sınıflar düzeyindeki çocuklar için de “Büyüklerin sözlerini dinlemek gerekir.” ana fikri etrafında ders verici niteliğiyle çocukların eğitiminde güzel bir örnek teşkil edecektir. Çocukların günlük hayatıyla da bağlantı kurulabilecek özelliklere sahip olan hikâyeye ile öğrencilere konuşma, yaratıcı yazma çalışmaları yaptırılabilir.

Kitabın Adı: Padişah ve Üç Oğlu (Kadının Kurnazlığı Hikâyesi)

Kadının Kurnazlığı adlı hikâyeye, yoksul bir adamın yoksulluktan kurtulmak için karısından uygun olmayan bir iş yapmasını istemesi üzerine kurgu-

lanmıştır. Bu tür hikâyelerin ilköğretim çağı öğrencilerine okutulmasının pedagojik olmadığı bir gerçektir.

Kitabın Adı: Susuz Kalan Kervan (Sivrisinek Hikâyesi)

Hız. Süleyman'ın rüzgâra, bitkilere ve hayvanlara emretme mucizesi temelinde gelişen hikâyenin sonuç bölümü 3, 4 ve 5. sınıf yaş grubu çocuklarının anlayabileceği şekilde tamamlanmamaktadır. Hikâye her ne kadar bir sineğin konuşturulması bakımından çocukların ilgisini çekecek özellik taşısa da iletinin anlaşılabilirliği sebebiyle bu yaş grubunun seviyesinin üstündedir.

Kitabın Adı: Padişah ve Üç Oğlu (Adamın Hilesi Hikâyesi)

Hikâyede hilekâr bir adamın “zavallı bir ölü” numarası yaparak padişahı nasıl kandırdığı anlatılır. Hilekâr adamla padişah arasında hikâyenin sonunda şöyle bir konuşma geçer:

- Ey bana birkaç kuruşu çok gören padişah! Gördün mü, senden ihsan almayı nasıl da başardım? dedi.

Padişah döndü ve kilimden başını çıkararak adamı tanıdı:

- Doğru söylüyorsun. Aldın almasına da öldükten sonra aldın. Keşke diri iken alabilseydin... İşte “Ölmeden ölünüz.” hükmünün sırrı burada saklıdır, dedi.

Hikâyede dilencilik ve kurnazlık olumsuzlanırken hikâyenin esas kurgusu şüphesiz tasavvuf üzerinedir. Böyle olunca da 3, 4 ve 5. sınıf yaş grubu çocuklarının bu şekilde biten bir hikâyeyi anlamaları hem zordur hem de böyle bir hikâye, bu çocuklara iletme bakımından hitap etmemektedir.

Kitabın Adı: Padişah ve Üç Oğlu (Mısır'daki Hazine Hikâyesi)

İnsanın, mutluluğu ve serveti kendi çevresinde araması gerektiği iletisi üzerine kurulu Mısır'daki Hazine adlı hikâye, Mevlâna'nın çok bilinen bir hikâyesidir. Ancak hikâyenin daha çok ortaöğretim yaş grubu çocukları başta olmak üzere ihtiyarlık dönemi hariç her yaş seviyesinde yetişkinlere yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Hikâyenin tasavvufi anlamının olduğunu da unutmamak gerekir.

Kitabın Adı: Üç Balığın Hikâyesi (Düşmanın öğüdü Hikâyesi)

Girişimcilik öğrencilerin kazanmaları beklenen bir beceridir ve mevcut eğitim programlarının çocuklara kazandırmayı hedeflediği amaçlarından

biridir. “Düşmanın Öğüdü” (Özeren, 2009: 13-5) adlı hikâyede, iş kurmak isteyen bir adamın hikâyesi anlatılır.

Hikâyede, bir iş kurmanın başlangıç aşamasında yapılması gerekenler, tahkiye yönetime kullanılarak ifade edilir:

“İş kurmanın önemi”, “yeni bir iş kurarken iyi düşünmenin ve kılı kırk yarmanın gerekliliği.”

Bir işe başlarken tek başına karar vermemek gerektiği ve tecrübeli insanların düşünce ve deneyimlerinden yararlanılmasının önemi hikâye üslubu içinde verilir.

“Dürüstlük, gerçek dostluk, istişare, düşmanlara karşı dikkat” vb. kavramlar yine atasözü ve deyimlerle birlikte anlatım zenginliği içinde, hikâye örgüsü bağlamında çocuklara verilmektedir. Her bakımdan bir öğütler dizgesi olan bu hikâye ile değerler ve beceriler çocuklara dolaylı olarak verilebilir. Aynı zamanda günlük hayatla ilişki bağlamında hikâyede anlatılan olay öğrencilere sorgulatılarak hikâyeden alınacak dersleri çocukların içselleştirmesi sağlanabilir. Bununla birlikte konuşma ve yazma çalışmaları ile çocukların bu becerileri geliştirmelerine yönelik etkinlikler yapılabilir.

Mesnevî’deki hikâyeler, eğer güzel ve etkili bir Türkçe ile kaleme alınırsa bu durum çocuklarda konuşma ve yazma becerisinin gelişimine de önemli katkı sağlayacaktır. “Düşmanın öğüdü” aynı zamanda bu türden bir hikâyedir. Hikâye hem deyim hem atasözü kullanımı bakımından zengin bir söz varlığına sahiptir.

Hikâyede yer alan deyimler:

“Kılı kırk yarmak, Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak, akıl danışmak, ümit bağlamak, havanda su dövmek.

Hikâyede yer alan atasözleri:

Bin bilsen de bir bilene danış.

Dost acı söyler.

Ayı derisinden post, eski düşmandan dost olmaz.

Akılsız dostun olacağına akıllı düşmanın olsun.

Kitabın Adı: Üç Balğın Hikâyesi (Kralın Öfkesi Hikâyesi)

Öfkeli bir kralın küçük bir kusur işleyen hizmetkârını ölüm cezasına çarptırması sonucunda, krala yakın bir zatın kralı bu cezadan vazgeçirmesi ve o hizmetkârın kendisini ölümden kurtaran adama düşmanlık beslemesi üzerine kurulu bu hikâyenin sonuç bölümünde, hizmetkâra neden kendisini kurtaran adama kin beslediği sorulduğunda o adam şu cevabı verir:

- Kral benim efendimdir. Ben canımı ona adamışım. Onun yolunda can verecek, onun için ölecektim. Onun eliyle ölmek benim için mertebelerin en yücesi olacaktı. Fakat o adam, üstüne vazife olmayan bir işe kalkıştı. Kralın beni öldürmesini engelledi. Böylece bana büyük bir düşmanlık yaptı. O yüzden ondan nefret ediyorum. Bir daha onunla konuşmamaya yemin ettim, dedi.

Mesnevî'deki hikâyelerin derinliğinde, erbabı tarafından anlaşılır tasavvufi anlamlar gizlidir. Ancak bu anlamları 3, 4 ve 5. sınıflardaki çocukların çözmeleri mümkün olmadığı gibi, gerekli de değildir. Bu bakımdan sembolik anlamlı hikâyeler ve kıssalar çocukları Mesnevî hikâyelerine yaklaştırmayacağı gibi, uzaklaştırır da. Çocuklar için hazırlanacak kitaplarda daha çok çocukları ilgilendiren ve onların hayatlarında karşılığı olan hikâyelerin yer alması doğru bir seçenektir.

Kitabın Adı: Üç Balğın Hikâyesi (Kanlı Akan Nil Hikâyesi)

Allah, sadece insanı değil, yarattığı bütün canlıları Rahman sıfatı ile korur, onların rızıklarını daim kılar. Azgınlıkta çok ileri giden bazı toplumların ise toptan helak edildiği, Kur'an'da yazılıdır. Hz. Musa ile Firavun'un hikâyesi, iman etmeyen Firavun'un ordusuyla birlikte Kızıldeniz'de yok oluşu tarihî vakıadır. Peygamberlerin mucize göstermeleri de, her inanan insan için hakikattir ve her peygamber, kendi zamanında azgınlara azgınlıklarından vazgeçip doğru yolu bulmaları için mucizeler göstermişlerdir. Bununla birlikte peygamberlerin mucizelerine inanıp da doğru yolu bulan çok az kişi olmuştur. Çünkü hakiki iman sahibi insanlar bir delil üzere iman etmiş değildirler, onların imanı kalbî ve gerçek olmuştur. Hz. Musa'nın gösterdiği mucizeler de kendi peygamberliğini ispat etmek kabilinden olsa da, çevresinde bu mucizeler münasebetiyle iman etmişlerin sayısı muhtemelen çok azdır.

Mesnevî'de geçen "Kanlı Akan Nil" hikâyesi de kendisine inanmayan Kıptîlerin cezalandırılması için Hz. Musa'nın, Nil nehrinin Kıptîler için kanlı akmasını sağlaması üzerine kuruludur. Hikâyenin başlangıcı şöyledir:

"Hz. Musa, Hak yoluna dönmeyenlere iyi bir ders vermek için Allah'ın izni üzere Nil Nehri'yle bir mucize gösterdi. Koca Nil'in suyu Kıptîler için kanlı, İsrailoğulları için duru akmaya başladı. Bir Kıptî Nil'in suyundan tasına doldursa anında su kan kesiliyordu. İçmenin mümkünü yoktu. Oysa İsrailoğulları Nil'in serin sularını kana kana içiyorlardı." (Özeren, 2009: 49)

Şimdi böyle bu şekilde başlayan bir hikâyede 3, 4 ve 5. sınıf yaş grubu çocuklarının zihinlerinde nasıl bir Allah izlenimi ve nasıl bir Musa peygamber imajı oluşması beklenmektedir. Sırf Hak yoluna dönmeyenlere ders ver-

mek için fevkalade keyfi bir şekilde insanların canına kast etmek ne dinî ne de insani bir şeydir. Ancak hikâyeyi okuyan bir çocukta böyle bir izlenim oluşması muhtemeldir. Hâlbuki peygamberler, ne çok rahat yaşamışlar ne de iman etsin ya da iman etmesin hiç kimseye karşı hatta kendilerine zulmedenlere dahi zarar verici bir niyet ve davranış içinde olmamışlardır. Çocuklara bu gerçeği vermek yerine keyfi bir uygulama izlenimi veren bir mucizeden söz etmek ya da bunu yazılı olarak onların önüne koymak ne pedagojik ne de dinî bir anlam taşır.

Hikâye’de bir Kıptî, sonunda dayanamaz ve İsrailoğullarından bir arkadaşına yalvararak Nil nehrinden kendisi için bir tas su almasını ister. Yoksa adamcağız susuzluktan helak olacaktır. İsrailoğullarından Kıptinin dostu adam, Nil nehrinden bir tas su alır, önce kendisi içer daha sonra da Kıpti arkadaşına tası verir. Ancak Kıpti ne zaman ki suyu içmeye yeltenir, su birden kana dönüşür. Bu durum, gerçekten de dayanılmaz bir işkencedir. Hakikatte böyle dahi olsa bu hikâyenin çocuklara okutulması, sadece rüyasında kanlı taslar gören çocukların yetişmesine zemin hazırlayacaktır. Bu bakımdan çocuklar için yazılacak ve hazırlanacak kitapların içeriğine dikkat edilmesi, kaç yapayım derken göz çıkarmamaya özen gösterilmelidir.

Hikâyenin sonunda artık tahammül gücü kalmayan adam imâna gelir, Musa’ya inanır. Böyle olunca da o adama artık Nil nehri kanlı akmaz. Adam kurtulur. “Ya iman etmeyen diğer Kıptilere ne oldu?” Çocukların aklına böyle bir soru gelmeyeceği mi hesaplanmaktadır? Mevlana bu hikâyeyi muhakkak bir bağlam üzerine Mesnevî’ye yerleştirmiştir. Bu hikâyenin bir şeylerden bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir. Mevlana’nın hikâyelerini bağlamından kopararak almak ve onları çocuklar içindir diye 100 Temel Eser arasında yer vermektan kaçınmak öncelikle yayın sektörünün görevidir. Bu arada bu tür hikâyelerin çokluğu hikâye seçimindeki özensizliği de gösterdiğinden muhakkak bir kontrol mekanizmasının olması gerektiği sonucunu da kaçınılmaz kılar.

Kitabın Adı: Fil Yavruları (Hz. Musa ve Firavun Hikâyesi)

Firavun’un rüya görmesi, rüyasını büyücülere yorumlatması ve büyücülerin Firavun’un rüyasını yorumlamaları üzerine İsrailoğullarının erkek çocuk doğurmamaları için tedbirler alınması ve bütün tedbirlere rağmen Hz. Musa’nın doğumu, Firavun’la mücadelesinin anlatıldığı bu hikâyenin 3, 4 ve 5. sınıflar için anlatılış şekli ve içeriği ile uygun olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca hikâyede anlatılan olayların masal havasında verilmesi hikâyenin gerçekliğine halel getirici bir özellik taşımaktadır. Hâlbuki bu hikâyede anlatılanlar tarihî bir gerçekliğe dayanır. Böyle olunca da hikâyeye, salt çocukla-

rın ilgisini çekmek için masalımsı unsurlar katılması doğru bir yaklaşım tarzı değildir. En doğrusu bu hikâyeyi olduğu gibi ve yaş seviyesine uygun olarak vermek, ayrıca özellikle din kültürü ve ahlâk bilgisi ile ilişkilendirmektir. Aksi hâlde hikâyenin, 100 Temel Eser kapsamı içindeki kitapta yer almasına gerek olmadığı görülmektedir.

Kitabın Adı: Fil Yavruları (Yalancının Mumu Hikâyesi)

Mesnevî’de yer alan hikâyelerden çocuklara uygunluk açısından doğru olanını seçmek ve bunu güzel bir Türkçe ile yazmak gerekir. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar, Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol, atasözünü ve anlayışını ana fikir olarak içeren “Yalancının Mumu” adlı hikâye sadece 3, 4 ve 5. sınıflar için değil ilköğretim 1-8. sınıfların hepsi için de hem ileti hem de hikâye özelliği olarak güzel bir örnek teşkil eder.

Kitabın Adı: Soğuktan Uyuşmuş Ejderha (Kör, Sağır ve Çıplak Hikâyesi)

Mesnevî’deki diğer hikâyelerde olduğu gibi bu hikâyede de soyut kavramlar alegorik üslupla ifade edilmektedir. Hikâye şöyle tamamlanır:

“Kör olan, insanın içindeki istektir. Sağır olan, içindeki hırstır. Çıplak da dünya malına tapmaktır. Oysa biz dünyaya çıplak geldik, yine çıplak gideceğiz.”

Değer eğitimi bakımından önemli bir hikâye olmakla birlikte ilköğretim 1-5. sınıflar için seviye üstü bir özellik gösterir. Daha çok ilköğretim ikinci kademe ile ortaöğretim öğrencileri için uygun olan bu hikâye, aynı zamanda yetişkin eğitimi için de anlamlıdır. Tasavvuf insan nefsinin terbiyesi demek olduğuna göre hikâyenin bu yönünü dikkate almak ve çocuklara göreliği üzerinde daha hassas durmak gerekir.

Kitabın Adı: Soğuktan Uyuşmuş Ejderha (Köpeğin Sözü Hikâyesi)

Daha çok fabl özelliği taşıyan Köpeğin Sözü adlı hikâye, her yaş seviyesine uygun bir iletiye sahiptir. Hikâyede insanların birçoğunda bulunan olumsuz bir özellik, köpeğe verilen bir rol aracılığıyla aktarılır. Çocuklara, “Hayatlarında “keşke” dememek için bir sorunla karşılaştıklarında ya da karşılaşacaklarını bildikleri soruna karşı önceden tedbir almak gerekir.” iletişini veren hikâye her seviyeye uygun bir anlama sahiptir. Özellikle çocuklara “Derslerinize zamanında çalışın.” “Planlı olun.” demek yerine, bu tür hikâyeleri drama vb. yollarla işleyerek, çocuklara planlı çalışma ve işlerin zama-

nında yapılması gibi beceriler verilebilir. Ayrıca hikâye aracılığıyla “Bugünün işinin yarına bırakma” gibi atasözleri ile de çocukların söz dağarcıkları zenginleştirilebilir.

Kitabın Adı: Susuz Kalan Kervan (Hz. Ömer ve Hırsız Hikâyesi)

Hz. Ömer’in bir hırsızın neden cezalandırıldığını işleyen hikâyenin sonu şöyle tamamlanır:

Hz. Ömer, adamı duydu, duymazlıktan geldi. O ise yalvarmayı sürdürüyor, durmadan:

- Bu benim ilk suçum! diyordu.

Bunun üzerine Hz. Ömer adama döndü ve:

- Yalan söylüyorsun. Bu senin ilk suçun değil. Çünkü Allah ilk defa suç işleyenlerin suçunu örter. Onların doğru yolu bulması için fırsat tanır. O kişi aynı suçu işlemeye devam ederse işte o zaman yüce adaletini göstermek için onu cezalandırır. Eğer ilk defa hırsızlık yapıyor olsaydın yakalanmazdın. Yakalandığına göre bu senin ilk suçun değildir. Cezanı çekmeye mecbursun, dedi.

Hikâyede kişinin kendisine, çevresine ya da topluma zarar verebileceği kötü bir eylemin ilk defa yapılmasının meşrulaştırılması gibi bir sonuç çıkıyor. En azından çocukların böyle bir sonuç çıkarması mümkündür. Böyle bir çıkarım da ilköğretim yaş grubu çocuklarını olumsuz davranışlara götürebilir.

Kitabın Adı: Esir Papağan (Leyla ile Padişah Hikâyesi)

Leyla ile Mecnun hikâyesi, Türk edebiyatı da içinde olmak üzere, Doğu edebiyatlarında sıklıkla işlenen bir konuyu ele alır. Ancak bu hikâyedeki kahramanlar, kahramanların özellikleri, hikâyenin tasavvuf boyutuyla ne anlama geldiği, ilköğretim çağı öğrencileri için seviye üstü özellik taşır. Bu açıdan bakıldığında Leyla’da bir güzellik göremeyen padişaha, Leyla’nın verdiği cevap çok da bir anlam ifade etmeyecektir. Bu münasebetle hikâyenin 3, 4 ve 5. sınıflar için hazırlanan bir kitaba konulması anlamlı değildir.

Kitabın Adı: Bedevînin Armağanı (Ressamların Yarışı Hikâyesi)

Bu hikâye, Anadolu ressamıyla Çinli ressamın resim sanatında birbiriyle olan üstünlüklerinin sınanması olayı üzerine kurgulanmıştır. Sonuç olarak hikâyede ilköğretim çağı çocuklarının çıkarabileceği ana fikir şudur: “Çalışkan olmaya gerek yoktur, zeki ve kurnaz olmak yeterlidir.” Hikâye, içerik ve ileti bakımından biraz da Keloğlan masallarını hatırlatır.

Kitabın Adı: Bedevînin Armağanı (Aslan Payı Hikâyesi)

Aslan, kurt ve tilki arasında geçen bir olay örgüsünden oluşan hikâyede, aslanın gücünü idrak edemeyen kurdun başına gelen felaket sonucunda, tilkinin kurnazlıkla hayatını kurtardığı anlatılır ki hikâyeden çıkarılabilecek iletiler şunlardır:

Güçlü kimselerin dostluğuna kanmamalı.
Güçlüye hakkını veren hayatta kalır.
Güçlü her zaman kazanır.
Kurnazlık her zaman hayat kurtarır.

Bu sonuçları çıkaracak çocuklar hikâyenin sonunda hangi değeri kazanmış olacaklar ya da bu hikâye ilköğretim 3, 4 ve 5. sınıf yaş grubu çocuklarının kişilik gelişimine nasıl bir katkı sağlayacaktır? Aslan olmak isteseler hepsi aslan olamayacak. Kurt olsalar, ahmaklığının cezasını canını vererek ödemiş bir kurt da olmak istemeyeceklerdir. Geriye kurnaz tilki kalıyor ki o da yalabalık ve kurnazlıkla hayatta kalmayı başarıyor. Ama nihayetinde bütün ganimeti canını kurtarma pahasına aslana bırakıyor. Özellikle televizyon ve çevre faktörleri de dikkate alındığında bu tür hikâyelerin çocuklarda olumsuz kişilik gelişimine neden olabileceği düşünülmelidir.

Kitabın Adı: Sakanın Eşeği (Üç Arkadaş hikâyesi)

“Dünya hayatında insana üç arkadaşı yoldaşlık eder. Mal-mülk, dostlar ve yapılan iyilikler. İnsan öldükten sonra sadece yaptığı iyilikler ona eşlik eder. Diğerleri dünyada kalır.” Hikâyenin ana teması budur. Dünyanın geçiciliği bağlamında en iyi dostun, yapılan iyilikler olduğunun verilmesi bakımından güzel ve etkili bir hikâye olan Üç Arkadaş adlı hikâyenin din kültürü ve ahlâk bilgisi dersiyile ilişkilendirilerek verilmesi uygun olacağı gibi aynı zamanda ilköğretim 1-5 çağı öğrencileri için seviye üstü olduğu da görülmelidir.

Kitabın Adı: Sakanın Eşeği (Toprağı Getiren Melek hikâyesi)

Ölüm meleği olan Azrail’e Allah tarafından insanın canını alma görevinin nasıl verildiğinin anlatıldığı bu hikâyenin, ilköğretim 3, 4 ve 5. sınıf yaş grubu çocukları için nasıl bir anlam ifade ettiği anlaşılmamaktadır.

Kitabın Adı: Sakanın Eşeği (Mecnun’un Endişesi hikâyesi)

Mecnun’un Endişesi adlı hikâye de yukarıda söylediğimiz çerçeveye uygun bir içeriğe sahiptir. İleti bakımından da çocuklar için seviye üstü özellik göstermektedir. Hikâyenin sonu şöyledir:

Hacamatçı'nın yarasını iyileştirmek için vücudundan kan almasına karşı çıkan Mecnun, Hacamatçı'nın sözlerine karşılık şu cevabı verir:

- Ben yaradan, kandan korkmuyorum. Bütün benliğim Leyla ile iken vücudumdan kan akıtacaksın. Ona bir zarar vermenden, Leyla'yı inciteceğinden korkuyorum, dedi.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Millî Eğitim Bakanlığı, 2004 ve 2005 yıllarında çıkardığı Genelgeler ile, ilköğretim ve ortaöğretim çağı çocukları için 100 Temel Eser tespit etmiş, bu eserlerin içinde Mevlana'nın Mesnevî'sinden Seçme Hikâyeler'e de yer vermiştir.

Bu Genelgelerden sonra 100 Temel Eser bağlamında yayın sektörü ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Mesnevî'den Seçme Hikâyeler adı altında ya da benzer adlarda kitaplar yayımlanmıştır. Yayımlanan bu kitapların, Mevlana'nın ölümsüz eseri Mesnevî'nin çocuklar tarafından tanınmasına katkı sağladığı söylenebilir.

Mesnevî'de yer alan bazı hikâyelerin çocukların dil becerileri, kişilik ve karakter gelişimine olumlu katkı sağlayacağı muhakkaktır. Ayrıca millet olma bilincini geliştirmede tarihî ortak değerlerin küçük yaşlardan itibaren eserler yoluyla kazandırılması etkili bir yöntemdir. Ancak yayımlanan kitaplarda özellikle yaş seviyesine uygun hikâye seçiminde ciddi bir özensizliğin gösterildiği, hikâyelerin “çocuğa görelık” kısmının ikinci plana itildiği ve daha çok ticari kaygıların ön planda tutulduğu tespit edilmiştir.

Mesnevî'deki hikâyeler, derin yapıda tasavvufî anlamlar taşımaktadır. Bu bakımdan bütün hikâyelerin çocuklar için hazırlanacak kitaplara konulmasının gerekli ve doğru olmadığı gerçeği bilinmelidir.

Her şeyden önce, “Mevlâna'nın Mesnevî'sinden Seçme Hikâyeler” adlı mevcut kitaplar Millî Eğitim Bakanlığının oluşturacağı, alanında uzman kişilerden kurulu bir komisyon tarafından özenli bir şekilde gözden geçirilmeli; bu kitapların dil, anlatım, içerik, resimleme vs. eksiklikleri, hataları tespit edilmelidir. Millî Eğitim Bakanlığının Türkçe Öğretim Programlarında ders kitaplarına konulacak metinlerle ilgili ölçütleri mevcuttur. Bu ölçütler dikkate alınarak ve çocukların ilgi ve gelişim düzeylerine uygun bir biçim ve içerikte Mesnevî'den Seçme Hikâyeler dizisi Millî Eğitim Bakanlığı öncülüğünde çıkarılmalıdır. Bu kitap dizisinde öncelikle yaş seviyelerine dikkat edilmelidir. “Mesnevî'den Öyküler” adı ile 2010 yılında Hicabi Kırlangıç tarafından hazırlanan ve Millî Eğitim Bakanlığının yayımladığı kitap bu anlamda bir örneklik teşkil edebilir. Ancak “MEB 100 Eser” logosu ile çıkarılan bu kitap için de herhangi bir yaş seviyesi belirtilmemiştir.

Çocuklara yönelik edebî eserler yayımlayan kitabevleri bu konuda oldukça hassasiyet göstermelidirler. Editörlük sistemi sadece kâğıt üzerinde kalmamalı, alanın uzmanı kişiler editör olarak tayin edilip titiz davranılmalıdır.

Bugünkü öğretim programları, çocukları hayata hazırlama ve onların günlük hayatta karşılaşacakları sorunları çözmelerine yönelik girişimcilik, karar verme, sorunu tanımlama ve sorunları çözme, analitik düşünme, sentez yapma vb. üst düzey zihinsel becerileri kazanmasını ve bunu çeşitli yöntemlerin uygulandığı etkinlikler yoluyla çocuğun içselleştirmesini ve beceri hâline getirmesini amaçlar. Böyle bir yaklaşım çocukların; kendi ayakları üstünde durabilen, kişilik kazanmış bireyler olarak yetişmesini hedeflemektedir. Çocukları kişilik sahibi bireyler olarak yetiştirmek için çocukların önüne konulan edebî ürünlerin muhakkak büyük önemi vardır. Bu anlamda Mevlana'da geçen hikâyeler, hem çocukların ilgisini çekme özelliğine sahip olması hem de onlara kişilik kazandırmaya yönelik değerlerin ileti olarak verilmesi bakımından mühim bir yere sahiptir. Ders kitaplarında çocuklara yalancılığın, kibir ve büyüklenmenin, tembelliğin kötü bir şey olduğu; dürüstlük, güvenilirlik, çalışkanlık vb. değerlerin de her insanda bulunması gerektiği konularının doğrudan verilmesi çocuklar için bir anlam ifade etmeyecektir. Öyle olsaydı günümüz toplumlarında her şey güllük gülistanlık olur; hırsızlık, savaş gibi hayatı alt üst eden olumsuz kavramlar insan zihninde herhangi bir anlam ifade etmezdi. Böyle olmadığına göre eğitim programlarında bir aksaklık var demektir. Çocukların akademik başarısı şüphesiz önemlidir, ancak salt akademik başarıyı hedeflemek modern zamanların da aynı zamanda bir çıkmazdır. Akademik başarı ile birlikte çocuklarda değerlerin verildiği iyi insan olmanın eğitime de büyük önem verilmelidir. Bu da hiçbir toplumsal ayırıma gidilmeksizin; doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik gibi insan temelli değerlerin çocuklara verilmesi ile mümkün olacaktır. Bu anlamda milletimizin bağrından çıkmış tarihin derinliklerinden günümüze seslenen kilometre taşı kabilinden büyük şahsiyetlerin, hem kendilerinden hem de onların eserlerinden yararlanılabilir ve eğitim programları değer eğitimi öncelleyen bir anlayışla yeniden tasarlanırsa yerküre yuvarlağında insanın içine düştüğü kaotik ortamdan kurtulması için Batılı ya da Doğulu her topluma reçeteler sunabiliriz. Toplumumuzda bu zenginlik fazlasıyla mevcuttur. Önemli olan; bu zenginliğin kaynağını keşfetmek, geleceğin toplumlarının inşasında bu kaynağı doğru biçimde ve sistematik olarak çocukların önüne koymayı becerebilmektir. Bu itibarla değer eğitimi fevkalade önem taşımaktadır. Mesnevî'deki hikâyelerin değer eğitimi bakımından ise çok zengin bir içeriğe sahip olduğunu biliyoruz. Hikâye üslubu içinde ve çocukların ilgiyle sevebileceği kahramanlar yoluyla değer eğitiminin verilmesi eğitimde önemli bir yol ve yöntem olsa gerektir.

Mesnevî'deki hikâyeleri sadece 100 Temel Eser bağlamında müstakil okunacak hikâyeler olarak düşünmemek gerekir. Bu hikâyelerden özellikle ders içi faaliyetlerde yararlanmak hikâyelerin vermek istediği iletiye doğrudan ulaşmakta önemli olacaktır. Çünkü hikâyeler, içerik, düzey, anlatımdaki canlılık, kahramanların sergiledikleri kişilik bakımından çocuklara göreliliği vb. özellikleri dolayısıyla sınıf içi çalışmalara uygunluk arz etmektedir. Bu bağlamda Mesnevî'deki birçok hikâye aynı zamanda sınıf içi dramatizasyon çalışmalarına da uygunluk gösterir. Öğrencilere bu hikâyeler önce okutulur ya da okunur, daha sonra öğrencilerden bir metinden hareketle yeni bir metin oluşturma yöntemiyle okudukları hikâyeyi senaryolaştırmaları istenir. Son olarak da onlardan senaryolaştırdıkları hikâyeyi canlandırmaları istenebilir. Böylelikle hem öğrencilerin yeni yöntemlerle farklı türlerde yazma becerisi kazanmaları sağlanmış olur, hem de hafızada tutma tekniği ile konuşma becerileri geliştirilmiş olur. Aynı zamanda bu yol ile onların empati kurma, üstlendiği role uygun konuşma, konuşurken sesini ve beden dilini ayarlama, jest ve mimiklerini konuşmalarında uygun biçimde kullanma gibi birçok beceriyi kazanmaları sağlanır. Yapılacak bu çalışmalar çocuklarda üst düzey zihinsel becerilerle birlikte temel dil becerilerinin gelişimine de doğrudan ve etkili bir katkı sağlayacaktır.

Mesnevî'deki hikâyeleri sadece Türkçe dersiyle bağlantılı düşünmek bir eksiklik ifade eder. Yukarıda da belirtildiği üzere hikâyeler, iyi insan olmak, evrensel değerler, din vb. konularda da hikâye yoluyla okura doğru mesajlar vermektedir. Bu anlamda Mesnevî'deki hikâyeleri, çocukların seviyelerine ve derslerin içeriğine göre, hayat bilgisi, sosyal bilgiler, din kültürü ve ahlâk bilgisi, fen ve teknoloji gibi derslerde de rahatlıkla kullanmak ve bu hikâyelerin içeriğinden yararlanmak mümkündür. Bu anlamda eğitim programlarının bir yansıması olarak ders kitaplarında hatta yeni oluşturulacak "e-içerikli" (z-kitap) öğretim materyallerinde Mesnevî'deki hikâyelerden animasyonlar ve canlandırmalar yoluyla yoğun ve sistematik bir biçimde yararlanmak gerekmektedir. Bu konuda kitap ve e-kitap (z-kitap) hazırlayan uzmanlara Mesnevî konusunda ve çocuk eğitimi alanında uzman kişiler tarafından seminerler verilmesi sağlıklı nesiller yetiştirmek adına önemli adımlar olacaktır.

Mesnevîde çocukların karakter gelişimine katkı sağlayacak birçok hikâye mevcuttur. Bu hikâyeler çocukların yaş gruplarına göre tasnif edilerek düzenlenmeli ve ilgili derslerde ya da bağımsız bir derste çeşitli hikâye içi uygulamalı etkinliklerle çocuklar bu hikâyelerle buluşturulmalıdır.

Mesnevî'deki hikâyeler tematik özellik de taşımaktadır. Mesnevî'de kişisel gelişim, doğa ve evren, toplum hayatı, girişimcilik, üretim, tüketim ve verimlilik vb. gibi birçok temaya uygun kısa hikâyeler mevcuttur. Bu anlamda hazırlanan ders kitap setlerinde tema ve üniteye uygun olarak çalışma

kitaplarında ya da öğretmen kılavuz kitaplarında temayı ve diğer metinlerin içeriğini desteklemesi için hikâyelerden yararlanma yoluna gidilmelidir.

Fitne, fesat ve bozgunculuğun kol gezdiği bir dönemde yaşayan Mevlana Mesnevi’de hem kendi döneminin sıkıntılarını hem de insanların manevi hastalıklarını dile getirmiştir. Mevlana’nın verdiği mesajlar bu anlamda çağlar üstü bir özelliğe sahiptir. Nitekim halkı ve devleti kemirip bitiren bozgunculuk, fitne, ayrılıkçı görüşler günümüzde de devam etmekte olup toplumumuzun en büyük hastalığı hâline gelmiştir. Bu bakımdan Mevlana’nın Mesnevi’inde geçen hikâyelerin yaş seviyelerine göre özellikle değer eğitimi bakımından ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olarak işlenmesinin gerekliliği ortadadır. Hristiyanlar arasına bozgunculuk tohumu yayarak onları birbirine düşman eden ve birbirine kırdıran ve sonunda kralın savaşı yapamadığını fitne ile yaparak onları yok eden “Hilekâr Vezir” hikâyesi, günümüz toplumlarına da çok değerli mesajlar vermektedir. Bu açıdan bakıldığında eğitim öğretim programlarında özellikle Mesnevi’deki hikâyelerden yararlanılmalı, gerekirse bu ve buna benzer hikâyelerin yer aldığı ve bu hikâyelerin çeşitli etkinliklerle işlendiği zorunlu ders ya da dersler konulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Atçakarlar, Nefise (2008). Mevlana’dan Masallar “Üç Balık”, Ankara: Timaş Çocuk.
- Atçakarlar, Nefise (2008). Mevlana’dan Masallar “Deve ile Fare”, Ankara: Timaş Çocuk.
- Atçakarlar, Nefise (2008). Mevlana’dan Masallar “Et Nerede?”, Ankara: Timaş Çocuk.
- Atçakarlar, Nefise (2008). Mevlana’dan Masallar “Akıllı Papağan”, Ankara: Timaş Çocuk.
- Atçakarlar, Nefise (2008). Mevlana’dan Masallar “Hasta Ziyareti”, Ankara: Timaş Çocuk.
- Atçakarlar, Nefise (2008). Mevlana’dan Masallar “Ayının Dostluğu”, Ankara: Timaş Çocuk.
- Atçakarlar, Nefise (2008). Mevlana’dan Masallar “Perdenin Ardındaki Resim”, Ankara: Timaş Çocuk.
- Atçakarlar, Nefise (2008). Mevlana’dan Masallar “Aslan ile Tavşan”, Ankara: Timaş Çocuk.

- Atçakarlar, Nefise (2008). Mevlana’dan Masallar “Üç Öğüt”, Ankara: Timaş Çocuk.
- Çocuk Vakfı (2009). 100 Temel Eser Raporu, Hazırlayan Kuruluş: Çocuk Vakfı Çocuk Akademisi Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Araştırmaları Merkezi.
- Gökşen, Enver Naci (1966). Örnekleriyle Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Okat Yayınevi.
- Karasar, Niyazi (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kırlangıç, Hicabi (2010). Mesnevi’den Öyküler, Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2004). Orta Öğretim Öğrencileri İçin 100 Temel Eser Genelgesi 2004/60.
- MEB (2005). İlköğretim Öğrencileri İçin 100 Temel Eser Genelgesi 2005/70.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “Sağırın Hasta Ziyareti”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “Üç Öğüt”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “Akıllı Papağan”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “Açlığa Rız Eşek”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “Bilgin ile Kayıkçı”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “Ayının Dostluğu”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “Fare ile Deve”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “Testideki Su”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “İki Hizmetçi”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.
- Birleşik Tomurcuk (2008). Mevlana Masalları “Gizli Oda”, İstanbul: Birleşik Tomurcuk.

- Nas, Recep (2004). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Oğuzkan, A. Ferhan (2003). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oğuzkan, A. Ferhan (1981). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Esir Papağan”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Soğuktan Uyumuş Elderha”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Sakanın Eşeği”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Üç Balığın Hikâyesi”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Fare ile Deve”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Padişahın Üç Oğlu”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Bedevînin Armağanı”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Fil Yavruları”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Susuz Kalan Kervan”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Özeren, Sara Gürbüz (2009). “Hilekâr Terzi”, Mevlâna’nın Mesnevî’sinden Seçme Hikâyeler, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Sever, Sedat (2010). *Çocuk ve Edebiyat*, 5. Baskı, İzmir: Tudem.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tok, Mehmet (2007). *Mevlâna’nın Mesnevî’sindeki Hikâyelerin Çocuk Edebiyatı açısından Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yalçın, Alemdar- Aytaş, Gıyasettin (2008). *Çocuk Edebiyatı*, 4. Baskı, Ankara: Akçağ.
- <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim: 10.09.2011)